

TÁNCICS MIHÁLY 48-AS LAPJA, A MUNKÁSOK UJSÁGA

Táncicsnak egész politikai tevékenységéhez szorosan kapcsolódik publicisztikai munkássága; ennek egyik legfontosabb állomása a Munkások Ujsága. Történetének legmélyebb gyökereire éppen szerkesztőjének, Táncicsnak szavai mutatnak rá legvilágosabban: »Viszontagságos életemnek még csak hajnalán, gyenge ifjú valék, robotban szántottunk. A hajdú kegyetlenül elvert azért, mert a többi ekétől elmaradtam, hogy ökrimet nyugtassam. Akkor elhatároztam magamban, hogy robotban szántani nem fogok többé soha. De ezzel együtt megszületett bennem azon eszem is, hogy minden tehetségemet a robot és dézsma megszüntetésére fordítom, mert erősen meg voltam arról győződve, hogy a haza addig föl nem virágozhatik, míg kebelén a lakoságnak egy része henyén, munkátlanul, a másik rész verejtékéből él.«¹ A jobbágy-ság terhének eltörlése, közteherviselés, kötelező örökváltság, a föld felszabadításával, a földjuttatásokkal párhuzamosan az abszolutizmus jármának széttörése — ezek képezik a radikális politikus és szerkesztő Táncics egész harcos életének kardinális pontjait. A »verejtékező«, kizsákmányolt osztálynak érdekképviselése, tántoríthatatlan következetes állásfoglalás mellette, agitálás megerősödéséért, életbentartásáért, a jövőben való kiszélesítéséért, könyörtelen küzdelem minden más érdeket képviselő társadalmi osztállyal — ezt tükrözi vissza 48-as lapjának, a Munkások Ujságának sajtópolitikája is.

A 48-as februári párisi, a március 13-i bécsi forradalom²⁻⁴ könnyen lángrollobbantotta a miénket is, így vált azután a magyar szabadságharc »első ízben egy nagy európai haladó-demokratikus mozgalom szerves alkotó részévé.«⁵ A 12 pont, polgári demokratikus átalakulásunknak ez az átfogó programja tehát elmúlt évtizedek társadalmi és gazdasági ellentmondásaiban gyökerezik, melynek már közel tíz évvel azelőtt külföldi és belföldi sajtóvisszhangja is volt. Példának okáért idézzük az Augsburg-

ger Allgemeine Zeitungban a bécsi kormány rendelkezésére »Tanácsok« címen között és Magyarország »megreformálását« célzó cikksorozatot, melyre az erősen konzervatív Csaplovics János a Századunkban így válaszol: »E tanácslatok mind összevéve oda mennek ki, hogyha Magyarország gazdagabb, műveltebb és szerencsésebb akar lenni, azon kell kezdeni, hogy konstitúcióját akassza füstre, azután hozzon egy sereg új törvényt, a nemesember fizessen busásan adókat, a paraszt pedig váljék nemesemberré s minden sz. kir. városnak meglegyen az országgyűlésen a maga votuma; akkor azonnal egy sereg dús külföldi fog Magyarországon megtelepedni, a műipar azonnal emelkedni, a gyárok s nagykereskedők mindenhol támadni, pénz azonnal mindenhol bőven lenni, szóval az Eldorado azonnal kész leend.«⁶ Ezt az »Eldorádót« a márciusi törvényekkel első felelős kormányunknak kellett volna megteremtenie; de az érdekelletékből származó ellentmondások, forradalmi győzelmünknek ezek az állandó árnyékai ott kísértének az új kormány társadalmi összetételében, a kapitalizációt siettető és ezért jobbágyfelszabadításunk elől el nem zárkozó, de a gyarmati politikáját folytató, elnyomó Bécs politikájában, az osztrák és a hazai reakció egybefonódásában, a baloldali képviselők javaslatait meghiúsító jobboldal ellenjatszmaiban, a »békepart« manipulációiban.

Az 1848–49-es polgári forradalomnak és szabadságharcnak, az azt visszatükröző Munkások Ujságának jelentőségét akkor értékeljük helyesen, ha rámutatunk azokra a tényekre, amelyek a feudális multtal szemben a jövő felé, a kapitalizmus fejlődésének irányába mutatnak, nem hagyva azonban figyelmen kívül a gyarmati és feudális tényezők gátló és ellentmondást okozó szerepét.

A lapindítás

Az előljáróban elmondottakból következik, hogy a Munkások Ujsága megszületésének potenciái épp olyan mélyen benngyökereznek az előző korok társadalmának történetében, mint maga 48. A magyar polgári forradalom viszonylagosan meghozta a sajtószabadságot és a 40-es évek reformista lapjai után megindulhatott az első radikális hangú népműs, a Munkások

⁶ Századunk. 1839. 97. sz. 768. 1.

⁷ Sztálin: A dialektikus és történelmi materializmusról. — A leninizmus kérdései. Bp. 1945. 592. 1.

¹ Táncics M.: Föltámadás. — Népszava. 1880. márc. 28.

² Parasztságunk a Habsburg önkényuralom korszakában 1849—1867. Szerk. S. Sándor Pál. Bp. 1951. 13—14. 1.

³ Mód Aladár: 1848 értékelése és a marxizmus alkalmazása történetírásunkban. — Társadalmi Szemle. 1950. márc.-ápr. 315. 1.

⁴ Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság. Bp. 1948. 73—126, 165—212. 1.

⁵ Révai József: 48 útján. Bp. 1948. 65. 1.

Ujsága, 48 minden társadalmi ellentmondásának, a reakció, a kompromisszumra törekvő harmadik utasok, a jobboldal és a radikális baloldal harcának hű tükre. A mindezekben végighúzódó vezetőszál pedig a parasztság érdekképviselete, mozgalmi szervezése. Helyesen látja Ember Győző: bár a baloldali képviselők között számosan terjesztettek javaslatokat az országgyűlés céljában, »Táncsics Mihály akart a legmesszebbre elmenni, lapjában, a Munkások Ujságában közölte a parasztok panaszait, felkarolta kívánásaikat, tanáccsal látta el és buzdította őket.«⁸

A néplap megindításának szükségességét maga a kormány is érezte. A 12 pont hetedik pontja az úrbéri terhek megszüntetését követelte, a jobbágytömegek felszabadítását, nyolcadik pontja az egyenlőségen alapuló népképviseletet. A néptömegek előtt meg kellett nyitni az alkotmány sáncait; hogy a jogaikkal élni is tudjanak, fel kellett őket világosítani, tájékoztatni a nemzeti kormány céljairól. A néplappal a magyar sajtó új feladathoz jutott. A Pesti Hurlap 1848. ápr. 14-én hírt is ad erről: »Ápril 12-én a városi, 13-án pedig a megyei választmány főképen azon kérdéssel foglalkozott, micsoda utakon lehetne a népek megmagyarázni mind általában a pesti 12 pont értelmét, mind különösen azon jótékonyág eredetét, amelyeket az utóbbi törvényhozás törvénybe iktatott... A jövő teendőjét kifejezte az elnöklő Szentkirályi Móric: a gondolatok és az eszmék terén alakítsunk közvéleményt, a tettek terén pedig rendszer formák között vigyük tovább a még szükséges reformokat. Szó volt népújságról, de kérdés, ki nyújtson ilyennek kiadására segídekzet.«⁹ — A továbbiakból megtudjuk, hogy Tóth Gáspár pesti polgár lelkesen ajánlkozott 100 példány előfizetésével a lapot biztosítani és az ülést követő napon a pesti polgárok között 3400 aláíró s előfizetőt szerzett. A szerkesztőt azok közül fogják megválasztani, akik a 12 pontot a legnépibb, a legközérthetőbb nyelven megmagyarázni tudó írók versenyén részt vesznek, melyet majd a választmány rendez. A minisztériumot felkérlik, hogy engedélyezze az ingyen postai terjesztést; a néplap technikai kezelését — ugyancsak ingyen — Landerer vállalta. Minden egyéb előkészület a választmány gondja, tagjai többek között: Petőfi, Vörösmarty, Sükei, Táncsics, Nyári Pál, Fényes Elek.

A Munkások Ujsága azonban nem azonos a választmányi néplapjával, holott mint látjuk, tagjai között van Táncsics is;

⁸ Ember Győző: Magyar parasztmozgalom 1848-ban. — Forradalom és szabadságharc. 1848—1849. Bp. 1948. 240. 1.

⁹ P. H. 1848. 30. sz. 334. 1.

ha szemügyre vesszük azonban a választmányi néplapjának az előfizetési felhívását, mindjárt megértjük, hogy annak szerkesztését a nép radikális képviselője nem vállalhatta:

«Szerencsés jó napot kívánunk kigyelmeteknek mind közönségesen. Ha ráérnének bennünket meghallgatni, egypár szónk volna kigyelmetekhez, amint itt most öregéből el is mondjuk... Lássák, kedves atyánkfiai! eddig sokféle hírt ilyenformán hallották, hogy a falu farkán valami vénasszony nyelvelőre vette... pedig jól esnék valamit tudni az országnak dolgáról... a pesti urak erről a dologról sokat tanakodtak, hogyan mimódon volna jobban, hogy atyánkfiaiának egy újság járjon? és elhatározták, hogy ne csak mindig a sok volna, hanem már legyen is és falusi atyánkfiai számára meg lett határozva az újság, melynek neve: NÉP BARÁTJA. Szól ez az újság arról a világról, mikor még nem volt szabadság és egyenlőség, hanem robotra jártunk és csak magunk fizettük a portiót! de azt is megmondjuk, mi szabad most és miben vagyunk egyenlők és hogyan kellene annak hasznát venni? nehogy möhön neki essünk mindennek, mert valamint a ló megzabál, úgy az embernek is sok ami sok... A lap ára egész évre 7 ft. 30 kr. megjeljen minden vasárnap egy nagy 4r íven. Kiadja a pesti központi választmány, felelős szerkesztő Radákovics József, szerkesztőtárs Arany János.«¹⁰

Már ennek az előfizetési felhívásnak a hangjában, stílusában benne van az osztálykülönbség érzése, az ingadozó nemesség félelme a néptömegek jogaitól, megmozdulásától, gyökeres átalakulásától. A Nép Barátja, a kormány néplapja soha sem válhatott őszinte érdekképviseletévé a parasztságnak, legfeljebb céljainak megfelelően saját képére és hasonlatosságára kívánta alakítani, irányítani. A Nép Barátja már megindulása pillanatában rivalisa, később pedig halálos ellensége a Munkások Ujságának.

Táncsics már jóval a választmányi terve előtt szeretett volna széles néprétegeket nevelő újságot szerkeszteni, de nem látta akkor még módját, mert a földesurak — bár járatnak újságot — nem szívesen adják oda a falusiaknak. »Olyanok vannak, kik még eldugnak, hogy csak falusi parasztember kezébe ne kerüljön, vagy ha látnák, hogy újságfélélt olvas, lehurrogának s azt mondanák: no bizony még kendteknek való ilyest olvasni! Én tapasztalásból beszélek... Még a tisztelendő urak sem javasolják; többször hallottam őket mondaní, hogy: kendteknek

¹⁰ Előfizetési hirdetés a »Nép Barátja« című és a földművelők számára irandó újságra.

csak imádságos könyv való.¹¹ Táncsics ebben az írásában ennek okára is rámutat: félnek az írás-olvasás mesterségében jártas, az újságolvasó paraszttól. — A sajtószabadság kivívásakor Táncsicsban már kialakult a Munkások Újságának egész terve: »En részemről már előre sejtettem, még mielőtt a törvényeket megalkották és szentesítették volna, hogy sok fog hiányozni belőlük, amit pedig hoznak is, sok magyarázatot fog igényelni, hogy azokat a tanulatlan nagy sokaság teljesen felfoghassa, jól megérthesse — írja önéletrajzában — ennél fogva egy hetilap kiadására készülődtem e cím alatt: Munkások Újsága. E lapnak azért adtam e címet, mert határozottan azt tűztem ki céloomul, hogy a kevéssé tanult sokaságnak benne megmagyarázzam, amire mulhatatlanul szüksége van és lesz... április elején megindult s az első számban a már ekkorra az ország minden vidékére eljutott 12 pontot magyaráztam; 6000 példányban nyomtatván ki a lapot. A példányokat, mik az előfizetők (800) illetőségén felül voltak, magam vettem s osztogattam ingyen a hetivásárokra bejött falusiaknak.¹² A két néplap: a Nép Barátja és a Munkások Újsága között lévő lényeges különbségre már most rámutathatunk. A kormány lapjának főcélja azzal megelégedésre bírni a parasztolvasót, ami van; Táncsics arra is rá fogja nevelni, ami lesz, aminek lennie kell! Ennek jegyében április 2-án megindult a Munkások Újsága.

A megjelenés külső és belső tényezői

Táncsics lapja nem mai értelemben vett újság; szó sincs arról a jól bevált formáról például, amit Kossuth Pesti Hirlapjával szokott meg az olvasó. Megindulásától hét hónapig nyolcadréta alakú, könyvhöz hasonló, szept. 24—dec. 29-ig, megszűnéséig pedig folyóiratjellegű, negyedret. Kezdetben vasárnap reggelenként kapta kézhez a közönség, aug. 10-től hetenként kétszer, kedden és pénteken. Ezt parasztolvasói kedvéért cselekedte a szerkesztő, hogy a nehézkes, megbízhatatlan postai szállítások ellenére is eljusson vasárnapig, a falusiak ráérő napjáig rendeltetési helyére. A sürűbb megjelenést örömmel veszik tudomásul az olvasók, a formaváltozást kevésbé, azt hozva fel okul, hogy így nem tudják egybekötteni »örök időkre fennmaradásul.« Táncsics még ugyanabban a számban válaszol

¹¹ *Táncsics Mihály*: Vasárnapi egyesület, vagy segítségünk egymáson. Bp. 1848. 133—135, 139. l.

¹² *Táncsics Mihály*: Életpályám. Kolozsvár, 1943. 150—151, 155, 162, 165, 193, 214. l.

levelező olvasójának: a formaváltozás éppen úgy, mint minden lapjában, az olvasók kedvéért van, hogy minél több tartalom férjen újságjába; pedig ez számára nagyobb költséget is jelent: minden árkusért 4 ezüst forinttal, de hát a haza most mindenkítől mindent megkíván.¹³ Kísformájú lapjának terjedelme a heti megjelenés idején egész iv; a kétszeri megjelenéskor fél iv; nagy formátumban negyed ivet ad. Az első hét számot az Egyetemi Nyomda (ápr. 2—máj. 14.), a következőket a 15. számig a szerkesztő és kiadó Táncsics állítja elő saját betűivel (máj. 21—júl. 9.) A nyomdát Dobrossy István ügyvédől vásárolta, aki első elfogatása idején önként és ingyen ajánlkozott védőügyvédjének, később lapjának munkatársa is lett. E sajtó megvásárlásával költségeit jóval csökkentette, mert több kisebb művét is így adta ki a lakásán. Sajtója elkobozása után nov. 28-ig Kozma Vazul, az utolsó számokig Lukács és Társa cégek nyomják a lapot.

A kor e kiváló tipográfusainak köszönhetette Táncsics szép, jól olvasható betűs, áttekinthető lapját. A különböző nagyságú, állóbetűs és ennél fogva jól szembetűnő rovatcímeket, kiemeléseket, a lapfők tetszetős grafikus képét, a jól tördelt tükröt. Az I. évfolyammal jelzett, 1—33. számig terjedő, nyolcadréta alakú lap tükre egyhasábos, az új folyammal jelzett, 1—26. számig 108 lap terjedelemben kéthasábos. — A Munkások Újsága nem képeslap; mégis két szövegközi fametszetet hoz: az egyik a német lábra állított magyar katonát, a másik a *pragmatica* sanction koronástól való elégetését ábrázolja.¹⁴ Az első neveltségesséttel és reakciónak a magyar népre ártalmas intézkedését kívánta megsemmisíteni. A második az elnyomó Habsburg-házra kívánt hatásos csapást mérni.

A rovatok felett a lap minden száma jeligét hoz: »A kormány az országrét van, tehát fölötte a nemzet mindenkor intézkedhetik.« Egy félév múlva így módosul: »A kormány és a király az országrét vannak, nem pedig megfordítva, az ország a királyért, tehát fölöttük a nemzet mindenkor intézkedhetik.« Ezeket a jeligéket Táncsics sohasem írhatta volna a Nép Barátjára.

Táncsics rovaivaival nem törekedett teljességre; eltérte a belpolitikát állította és a lap hírszolgálat is ennek alátámasztására jelent meg. Minden sor azonban azzal a következetes radikalizmussal, szókimondással, amit a sajtószabadság tett lehetővé. Ebben méltó párja volt a Március Tizenötödike. A »Magyarország« rovat — a szer-

¹³ M. U. 1848. okt. 10. — A továbbiakban Munkások Újsága = M. U.

¹⁴ M. U. 1848. aug. 31. 359. l., okt. 13. 21. l.

kesztő meghatározása szerint — azt hozza, »ami körül kíván különösen forogni,« vagyis itt jelennek meg az egész számnak, minden rovatnak hangadó cikkei. A »Külföld« tízhúszoros, országoként történő külpolitikai szemle; vázlatos tájékoztatás, néhány oda-vetett mondat. — A »Vidéki tudósítás. Levelezés«. Eleinte egész jelentéktelennek látszó rovat, majd főrovattá fejlődik azáltal, hogy a szerkesztő állandó oktatással megszervezi a parasztolvasó-levelezőket; minduntalan figyelmezteti őket a kormány és az országgyűlés hibáira, bírálatra szólítja fel őket, rámutat az osztályellentétekből — rang és pozíció — származó bajokra, a nemesség helyzeti előnyére és az ezzel szemben lévő jogegyenlőségre. Megmutatja és ébren tartja a bajok orvoslásának lehetőségét. A parasztlevelek, a vidék panaszlevelei pedig egyre szaporodnak. A reakció számára »kényes« problémafelvetésük és Táncsicsnak mellettük való harcos kiállása, velük párhuzamosan az újság egyre növekvő radikalizmusa végül is a lap életébe került. A »Hirlapokról«-rovat a sajtóról általában, a lap-társakról tudósít. Itt magyarázza meg a szerkesztő a sajtóvétség, a sajtószabadság lényegét. Rámutat arra, hogy az írói, újságírói pálya éppen olyan kenyérkereső foglalkozás mint a többi, tehát a szabadság is csakúgy megilleti, mint a többi. A lap-társakra vonatkozó bírálataiban nem elfogult: a Március Tizenötödikéről megállapítja, hogy bár csipős hangú és sok borsot tör az orrok alá az igazságért, mégis igen sokan szeretik; a Népelem, a Madarász testvérek lapja az egész nép javáért s a teljes jogegyenlőségért harcol; a »Közlöny« viszont, ha hivatalos lap, ne közeljön mást, csak kormányrendeleteket, ha meg mást is hoz, akkor nem lehet a községekre ráparancsolni, hogy járassák, hanemi küldjék ingyen, mert ilyen lap nem élhet az ország költségén. Az országgyűlési híreket is közlő Közlönyt csak az járassa, aki akarja.¹⁵ — A »Hirdetések« általában Táncsicsnak saját műveit terjesztették sokszor könyvismertetések formájában. A »Versek« különösen akkor szaporodnak el, amikor a lap negyedrétealakban jelenik meg. Többnyire a kor égető kérdéseinek rímbezedett tolmácsai s mint ilyenek is gyenge alkotások. Szerzőik ma már pusztá nevek, melyek sokszor még írói lexikonjainkból is hiányzanak, csupán az egykorú lapok hasábjain találkozhattunk velük. A Munkások Újsága egyízben politikai tartalmú mellékletet is adott, 2r alakban 2 lap terjedelemben Keresztszeghy András: Magyarhon átalakulása iránti eszmék címén.¹⁶

¹⁵ M. U. máj. 14., 21, jún. 25., aug. 6., 13.

¹⁶ M. U. ápr. 16. 3. sz.

Meg kell ismerkednünk e lap kiadásának gazdasági tényezőivel is, mert hiteles adatokkal bizonyítják, hogy nem jelentettek a tulajdonosszerkesztőnek üzleti vállalkozást, virágzó jövedelmi forrást. Bátran állíthatjuk, teljes önzetlenséggel, a széles néprétegek és elsősorban a parasztság szervezésére, érdekeinek propagálására, ügyükben való minél eredményesebb agitáció céljából indította és az egész szerkesztés folyamán vállalta a személyes szabadság veszélyének, valamint a ráfizetésnek a kockázatát. Még 1842-ben kinyilvánítja, hogy az »olvasók összessége az úgynevezett műveltebbek seregéből került ki, kik nem a néphöz számítják magukat. Vannak ugyan nélfányan, kik az írásból élének, de csak úgy, hogy magasabb árt szabnak munkáiknak, nem ügyelve arra, veheti-e meg a szegény legény, vagy sem, lesz-e belőle azon édes öntudása, hogy a nép nevelésére valami befolyással volt-e, vagy sem.«¹⁷ Lapja pedig éppen ennek a »szegény legénynek« a vállaira támaszkodik, bár a paraszti tömeget már egyik júniusi cikkében kiszélesíti az egész dolgozó társadalomra: »Találkoztak olyanok, kik azt mondták, hogy ezen újság csupán a falusiaknak, azaz földműves falusiaknak való, mert némely rövidlátó ember csak a földműveseket tartja munkásoknak, de én mindazokat értem munkások neve alatt, kik maguk keresményéből, maguk emberségéből élnek, tehát természetesen kivált mesteremberek teszik a munkások nagy osztályának nevezetes részét. Ezekhez tartoznak pedig azok is, kik nagyon mesterséges, csudálatos műveket készítenek, kiket megkülönböztetően művészeknek is mondunk.«¹⁸ Táncsics nem számíthat a vidéken szervezett olvasóközönségre; gondol azonban a lap csoportos megrendelésére. »Álljanak össze ketten három társaságba és fizessenek három ezüst forintot egy esztendőre — írja már az ápr. 30-i szám — Gyulán eddig is Biró János, Gálósi János, Marjai Ferenc, Gál György, Tokai György, Felek Mihály, Tar András és többen megrendelték és már szíltire olvassák ezt az újságot.« Előfizetheti pedig a lapra minden postán, Pesten Magyar Mihály könyvkereskedőnél a Ferenciek-terén, aki addig is, míg Táncsics a szükséges kauciót le tudja tenni, kezességet vállalt a lapért. Az újság ára a még hátralévő 3/4 évre 3 ezüst ft. vidéken, Pesten 2. Egyes számnak az ára helyben egy ezüst garas (8 kr.), kapható Magyar Mihály és Emich Gusztáv könyvkereskedéseiben. Április végén már 4 kr. az egyes szám ára, májusban a szerkesztő már

¹⁷ M. U. 1848. jún. 4. 154. l.: Kézművesek.

¹⁸ *Táncsics Mihály*: Népkönyv. Pest, 1842. 3—13. l.

negyedévre is elfogad előfizetést. Később az előzőleg megjelent számokat kötetben árulja: júl. 9-én a kötetlen, addig megjelent valamennyi szám ára 30, a kötött 40 ezüstkrajcár.¹⁹ Vidéki előfizetőit azzal is biztatja, ha maguk is szereznek előfizetőket, vagyis eredményesen résztvesznek a terjesztés munkájában s az előfizetők száma 2000-re szaporodik, leszállítja jövő évre 1 ft. 30 kr.-ra az előfizetési árat. Az első negyedben azonban nem valami rózsás a helyzet: 3000 példányt nyomtat, pedig az előfizetők száma csak 850 körül van, a csere- és ingyen-lapokkal mintegy 900.²⁰ Kossuth Hírlapja sem tud valami óriási példányszámról: »738 küldetted szét a postán. Meg kell itt jegeznünk — írja — hogy itt csak azon példányok száma van följegyezve, melyek a pesti postán szétküldetnek; azok ellenben, melyek itt a két városban széthordatnak, mivel ebből minden szerkesztő titkot csinál, nem tudvák előttünk.«²¹

Táncsics a Munkások Ujságával nálunk új sajtóműfajnak, a politikai néplapnak veti meg alapját s így a parasztságának egész osztatlan olvasóközönsége az övé; hiszen a Kolozsvárt megjelent Vasárnapi Ujságot szerkesztője inkább ismeretterjesztő, hasznos mulattató félének szánta a parasztság, iparosok és alsóbb nemesség számára. Az 1834—1848-ig megjelenő lapnak igazi talaja Erdély és nem az anyaország volt. Bár ennél fogva Táncsics az egész parasztsággal számolhatott — amint az már az eddigiekből is kitűnik — olvasóit neki kellett megszerveznie. 1848 júniusától azután a különböző politikai pártérdekeltségek, felismerve és egyben félve a parasztság hatalmától, irányítására és befolyásolására megindítják a különböző néplapokat. A Nép Barátját már említettük; Pelikán Ferdinánd hit-tudományi tanár szláv ajkú feleinek Vudze z Trnavi és Bohumil címenek ígér katolikus néplapot 1848 júliusára Szombathelyen, melyek hivatva lesznek a »közboldogítás legbiztosabb alapját, a vallást éleszteni és szláv társainkat politikai állásunk józan felfogására és élvezésére vezetni.«²² Ugyanez a célja a Szabó Imre szerkesztésében, júliusban meginduló Katolikus Néplapnak, vagy a Klempa Simon pestjózsefvarosi segédpap által »megindíttatni határozottat Katolické Novinának«, a tót katolikus néplapnak.²³ A Népelem és a Közügyvéd című, »politikomorális« tartalmú néplapokat ugyancsak 1848. júliusára hirdetik. Az Orsz. Levéltár 1848-as

Belügyminiszteri Rendőri Lajstroma beszédes tanúja annak a sok néplapalapítási engedélykérvénynek, amelyekkel a kérelmezők a kormányt elárasztották.²⁴

E riválisok mellett még a kaució terhe is súlyosan nehezedett Táncsicsra. Az 1848: XVIII. t.-c. a lapok megjelenését kaucióhoz kötötte, mely általános elkeseredést okozott. »A sajtó még folyvást sehogysincs — írja a Reform c. lap — kinek is lenne kedve a mostani időkben, midőn maga a státus is pénzzavarban van, a magánpolgár tehát, miután minden forgalom teljes pangásban van, még inkább, mindjárt 5000 pft.-ot csupán a törvényhozás szeszélye miatt holt tőkéül hevertetni... a journalistának tőkepénzesnek kell lennie, különben tehetéseit nem értékesítheti meggyőződése szerint... Tehát cautio nélküli sajtó — minő még az általunk annyit gúnyolt Ausztriában is van, mely országnak mi liberális intézmények dolgában mögötte állni csak nem akarunk!«²⁵ Ezt tulajdonképpen a szerkesztők általános véleményének tekinthetjük. Táncsicsnak a nyomdáját kellett eladnia, hogy a biztosítékok terhe alatt le ne roskadjon, hiszen a sajtóért is 5000 ft.-ot követelt rajta a belügyminiszterium. Elkeseredve panaszkolja a lapjában: »Én vettem egy sajtót és a Munkások Ujsága című jelen folyóiratomat azon nyomatom; ezt pedig azon reménység fejében tettem, hogy majd olcsóbban adhatom újságomat a szegény pénztelen falusi polgártársaimnak s azt is reméltém, hogy valamikép jó emberek segítségével a megkívántató 4000 ezüst forint biztosítékot ki tudom teremteni, de csalódtam.«²⁶ Melléje állnak a baloldali lapok is; a Reform monopóliummal vádolja a Közlönyt, a kormány hivatalos lapját és Kossuth Hírlapját, a félhivatalosat. A barbár eljárás, ami Táncsicsot érte, elkövetkezik majd a többi pénztelen zsurnaliszta számára is, s ha megszűntek, a kormány eléri, hogy a status-dolgoknak nem lesz nyilvános kontrollériája. Tehát a szabadság egyik fő garantíáját képező erő lesz megbénítva.²⁷ Az Ungar emlékezteti a közönséget: annak a Táncsicsnak kobozták el a sajtóját, akit olyan boldogan szabadított ki börtönéből a forradalom napján a pesti nép. Az eset nagyon hasonlít a céhrendszerre... Vigasztalódjék Táncsics — fűzi még hozzá befejezésül gúnyosan a kormány felé — ha éhen hal, törvényes úton történt.²⁸

¹⁹ Lapár, előfizetési adatok, v. ö. a M. U.-ban.

²⁰ M. U. 1848. okt. 10. 4. sz. 19. l.

²¹ Kossuth Hírlapja. 1848. 122. sz. 537. l.: A budapesti hírlapok olvasóközönsége.

²² Religio és Nevelés. 1848. júl. 4. 16. l.

²³ Religio és Nevelés. 1848. okt. 21. 95. l.

²⁴ Font. 2. Pos. 161. — Belügymin. beadv. jegyzőkönyvi mut. 3410, 3412, 2073, 2273. sz.

²⁵ Reform. 1848. júl. 18. 81. l.

²⁶ M. U. 1848. jún. 25. 194—195. l.: Szabad sajtó.

²⁷ Reform. 1848. júl. 29. 197—198. l.

²⁸ Der Ungar. 1848. II. 1234. l.: Pesth-Ofner Neugkeitsbote.

A Munkások Ujságának hirdetései sem jelentettek a szerkesztőnek jövedelmet — előljáróban láttuk, hogy saját műveit hirdette. Tökés támogatója sem volt. Az állami szubvenciót a választmány, illetőleg a kormány néplapja, a Nép Barátja élvezte a postai kedvezményekkel egyetemben. A lap fenntartását tehát csak az előfizetés és az utcai árusítás biztosíthatták. A pontos és gyors lapkihordást a fővárosban Fodor József végezte, aki még a lap megszűnése után is kapcsolatban maradt a szerkesztővel és vaksága idején vezetője volt. A lapterjesztéssel a fővárosban nincs is különösebb baj, annál több a vidéken: az előfizetők oldalakra menő panaszleveleket írnak, reklamálják az elmaradt lapokat. »Posta«, »Postabajok«, »Ujság és posta« a címük azoknak a hosszú cikkeknek, amelyekben Táncsics a reklamálásokra válaszol ujságjában.²⁹ Mindent megtett, amit csak tehetett, személyesen járt el a budai postaigazgató-ságnál, figyelmeztetve őket a lapja terjesztéséért lefizetett összegre és a postának ebből folyó kötelezettségére. Még a minisztériumhoz is fordult, hogy utasítsák a postamestereket az előfizetések elfogadására: »Miniszter Urak! egy nagyon méltányos kérelmet intézek önökhöz a Munkások Ujsága c. hírlapom miatt... A siklósi polgármester avvai utasítja el a munkás polgárt, hogy ő most nem ér rá az előfizetést elfogadni; a szegény dolgos emberek ezzel távoznak. De máskor ismét munkájukat elmulasztva lemennek hozzá, megint elutasítja őket, hogy máskor menjenek. Kebellázító! Kecs-keményen a postamester nem fogadja el ujságomra az előfizetést semmi módon, mert — úgymond — parancsolatja van erre.« Táncsics lapja megindulása kezdetén valóban a posta hanyag ügykezelése miatt nem jut el az előfizetőkhez. Később azonban már politikai és ujságpolitikai okokból (élesen szembekerül a reakcióval és a kormány néplapjával, a Nép Barátjával) sikkolják el a számokat, nem fogadják el rájuk az előfizetéseket. Számítanak arra, hogy az olvasók türelmüket veszítik s leszoknak a lapról. Még magánlevelekben is megnyilatkozik az erre vonatkozó panasz, például Karacs Teréz, nőnevelésünk egyik kiváló képviselője írja Nagy Gábor ügyvéd-rokonának: »... ird meg és azt pedig mentől előbb, hogy a Munkások Ujsága jár-e, jó ez? és mi módon lehet rá előfizetni, mert itt sem posta, sem könyvkereskedő nem fogadja el rá az előfizetést.«³⁰ A »posta-

bajokat« pedig már nem lehet megszüntetni és így megy most már a lap megszűnéséig, mert mindez tulajdonképpen annak előjátéka. A kormány ugyan kiad rendeleteket a postának: ne hevertessék a néplapokat, a községek jegyzői minden vasárnap, ünnepnap olvassák fel, ismertessék a néppel tartalmukat, tájékoztassák őket a haza válságos helyzetéről, nehogy a népámítók, bujtogatók elcsavarják a fejüket; a kormány szemében azonban, a jobboldal nyomására, Táncsics is a bujtogatók között van és a megkülönböztetett postai bánásmód csupán a kormány által támogatott néplapokra vonatkozik. A Munkások Ujsága mégis eljut a néphez.

A szerkesztőség

Az »üvegházban«, vagyis a Párisi-utcában, Hochenberger boltja felett, az emeleten indult meg Táncsics szerkesztési munkája, aug. 10-től átkerült a szerkesztő lakására, mely Bertha Sándor három emeletes új házában, a múzeum irányában lévő országúton, 565. sz. alatt volt. A Kiadóhivatal ettől külön, Magyar Mihály könyvkereskedésénél, a Ferenciek-terén.

A szerkesztőségben a lap indulását követő első időkből minden munkát: a rovatok megírását és a technikai szerkesztést is egy ember látta els ez maga a szerkesztő. Felépésekor már ismert és a börtönből való kiszabadítása után népszerű ember. Kossuth már 1841-ben közzé teszi róla Pesti Hírlapjában: »Stancsics azzá lön, mit néha a legnagyobb lángelmék nem képesek egész életükben elérni s mire csaknem valamennyi írónk több, vagy kevesebb sikerrel törekednek: népszerű író!«³¹ Lapja megjelenését pedig a lapkörtársak nem egyszerű hirdetéssel, hanem hosszabb kommentárral adják az olvasók tudomására. A Reform például így ír: »Hogy megváltoztak az idők! Egy férfiú, ki még nemrégen lángoló hazaszeretete, igazságérzete s őszinte szaváért kiragadtatott szeretett családja öléből és tömlőcbe vettetett — most nyiltan és szabadon emeli fel szavát a néphez, melyből ő fölkelt s melynek javáért kész volt többet a halálnál — szabadsága elvesztését elviselni. Táncsics (Stancsicsról) szólunk. E polgártársunk kiszabadítása óta egy lapot indított meg a munkások számára. E lap első száma fekszik előttem; az oly szellemtől van áthatva, minő férfiúban, ki a nép szabadságáért mártírkodott, csak lángolhat. Táncsics ujsága nem szorul ajánlásra, az magát ajánlja... oly népies, oly egyszerű nyelven van írva, miképp minden, kit a ter-

²⁹ M. U. 1848. ápr. 23., júl. 2., okt. 31., nov. 3. — v. ö. még: Orsz. Levélt. Miniszt. postai oszt. lajstr. 1848. D. 128. Font. 10. Pos. 1. 66, 91.

³⁰ A forradalom és szabadságharc levelestára. Összeáll.: V. *Waldapfel Eszter*. Bp. 1950. I. 207—209 l.

³¹ P. H. 37. sz. 303. l.: Fővárosi újdonságok.

mészert józan ésszel megáldott, megértendi és mégis lelkesítve, tisztítva, erősítve fog az a nép szíve és szellemére hatni... A lap kiállítása jó, a nyomás célszerű, az előfizetési ár rendkívül olcsó... A munkás néposztály dolga most az újságot szorgalmasan olvasni és magának belőle szellemi erőt és hatalmat szerezni, hogy a kivívott és nyert szabadságra méltó, azt élvezni és a veszély idején oltalmazni is képes legyen!³² Tanácsolja azt is, hogy a városok és a községek nagy példányszámban szerezzék meg és a szegény nép között ingyen osszák szét; az írni-olvasni nem tudóknak pedig ünnepnapokon összejöveleken olvassák fel.

Honnan a szerkesztőnek ez a népszerűsége, milyen adottságokra épül a Munkások Újsága?

Táncsicsot nem könnyű jellemezni. Álljanak itt először is a lapjában közzétett sorai: »Magamrul kell még említést tennem. Tudjátok, hogy én szegény ember vagyok, köztetek nevelkedtem föl, kevéssel megelégszem; kezem és fejem ép, meg bírom keresni mindennapi kenyeremet; nem vágyom semmire; nekem hivatal nem kell, mert szabadságomat mindenek följött imádom; ami tőlem telt, megtettem polgártársaim jólétéért, hazám boldogságáért s megteszem most is; lelkiismeretem tisztá, milyen emberé csak lehet: tehát boldognak is mondhatom magam. — Ezeket azért tartottam szükségesnek megemlíteni, hogy átlássátok, miként nekem teljességgel nincs okom másként beszélni, írni, mintahogy érzek.«³³ Polgártársai jóléte, hazája boldogsága, ezek a meghatározói az ácseszeri nincstelen cselédsorból származó Táncsics lelkiületének, ennek jegyében folyik a szerkesztés. Már pendelyes kora óta féltékeny szerellemmel tapad földhöz, paraszti sorban lévőhöz, hiszen maga is abból szakadt; ezért érzi és tartja magát illetékesnek sorsdöntő kérdéseiben állástfoglalni s értük a végső elvi és személyes következményekig tántoríthatatlan erővel harcolni. Világnézetében összeforrott a jobbágyfelszabadítás és a hazafiság, de ez a hazafiság nem mérhető a kor forradalmi hazafiságával: osztálytartalmában több, sokszor azonban sovinizmusba hajló. Szabó Ervin írja róla: »Táncsics bizonyára lelke mélyéig demokratikus és szociális érzésű ember volt; de ennél is erősebb volt benne a hazafi.«³⁴ Valóban a parasztságnak a szabadságra, egyenlőségre, testvériségre ala-

pozott érdekeiért vívott küzdelmei közepette állandóan szociális és sovinizta beállított-ságának ellentmondásában öröklődött. Világosan látta a haladás, a fejlődés útját, de visszaborzadt attól a szakadéktól, melyet a reakció, az ellentétes osztályérdekek összeütközésének roppant ereje tárt a nép elé s melybe egy szemrebbenésnyi meggon-dolatlanúság által az egész nemzet belepusztulhat. Bár lapjának néhány hónapi működése után, parasztolvasói szervezésével, forradalmi politikája ráépült széles népi bázisára s maga is számottevő tagja volt a Kossuthot támogató, radikális pártnak, a »törpe minoritásnak«, a külső és belső reakció azonban megghiúsította, hogy ezt a népi bázist a haladó forradalmi erővel egybe-kapcsolva mozgósítsa. »Amint a paraszt-kérdés mind égetőbbé és a többség számára kényelmetlenebbé kezdett válni, az eleinte barátságos hangulat vele szemben gúnyos ellenszenvre fordult — írja Szabó Ervin — s felszólalásait minduntalan nevetésre fojtották. Így semmi befolyása sem lehetett.«³⁵ Életrajzában elmondja, hogy az országgyűlés tagjai elszörnyülködtek, mikor felszólalásai közepette »kendtek« címmel illette őket; néma csönd és megdöbbenés állott be a teremben. Úgy érezték, hogy Táncsics-csal a jogait érvényesítő magyar parasztság szállta meg az országgyűlést. Gúnyolódó követtársai nem láttak benne egyebet, mint valami, magát politikai porondjukra erőszakkal feltornászó, népbujtogató agi-tátort; ha csak alkalmuk volt rá, nevetéssé tették a »félműveltet.« Tény, hogy Táncsics gondolkozása nem egységes, Voltairetól kezdve minden kezeügyébe eső külföldi könyvet is elolvasott, beutazta fél Európát, de — főleg önálló műveiben — nem tudja mindig szak-avatottan használni olvasottságát. Újságja azonban más: itt határozott és közvetlen, problémafelvetésében egyszerűsége, közért-hetőségre törekvő. A tények erejével bírja rá olvasóját, hogy a következtetéseket levonva állást foglaljon. Stílusában igazi nép-fia: falusi bőbeszédűséggel kalandozó, ter-jengős, legtöbbször komoly, de nem mosoly-talan; olyan, mint a mesélő parasztember. Távol áll tőle a Nép Barátja kerestt parla-giassága. »Forradalmár!« »Vörös republiká-nus!« — hangzott ellene a reakció vádja. Az volt, forradalmár a publicisztika terén is: az általa meghonosított néplapforma, melynek keretén belül negyvennyolcunk történelme visszatükröződik a szerkesztő radikális, pártos állásfoglalása fényében; a lapon — egész élettartama alatt — végig-vezetett, egységes politikai harc a paraszt-ságért, szemben a reakcióval; a szerkesztés »munkaközösségébe« — a közvetlen munka-társakon kívül — magának a társadalomnak,

³² Reform. 1848. ápr. 15. 21—22. l. — V. ö. még Életképek. I. 570. l.: Futó hírek. — Honi Irodalmi Hirdető. 1848. VI. évf. 3. sz. 15. l.

³³ M. U. 1848. 29. sz. 378. l.: Felvilágo-sítás és felszólítás.

³⁴ Szabó Ervin: Társadalmi és pártharcok a 48—49-es magyar forradalomban. Bp. 1949. 300. l.

³⁵ Szabó Ervin: idézett mű. 246. l.

mint a mozgalmak hordozójának, ható és visszaható erőnek levelezők formájában való bekapcsolása, valóban forradalmi újítást jelentettek sajtónk életében.

A parasztlevelezők megszervezésével a Munkások Újsága az általános néphangulat visszhangja lesz, a levelezőrovat pedig vezető főrovattá emelkedik. Sztálin mondja a munkás-paraszt-levelekről szólva, hogy az az egyik legfontosabb hajtóerőt jelenti hibáink feltárásában, a párt és a szovjet építőmunkának a megjavításában. Táncsics is felismerte ennek hatalmas jelentőségét és tudatos szervező, nevelő munkába kezdett lapjában: »Jól tudom én, hogy falusi testvéreim, kivált pedig a földművesek és szegényebb sorsú mesteremberek közt is majd minden helységben találkozok egy-egy vagy kettő olyan, ki a többenél inkább buzgalkodik az ország és a község ügye mellett; a visszaélést, hibát, bűnt szeretné megróni, mit ott körülötte észrevesz, mert érzi, hogy az minden becsületés embernek kötelessége; az igazság mellett, vagy valamelyik ártatlanul szenvedő embertársa mellett szót kívánna emelni, de nem tudja a módját vagy nem méri magát az írásra elhatározni, mert azt gondolja, hogy ahhoz valami nagy tudomány kell, hogy az ember újságba ír hasson... Aki nem mer a vízbe menni, az sohasem tanul meg úszni, azért hát bátran fogjon hozzá, aki a helységből valami nevezetes dologról akarja az újságszerkesztőt tudósítani. Csak magát a dolgot, a száraz igazságot röviden, néhány sorban adja elő s észre sem veszi, mikor az írásba jóformán belefű. «³⁶ Csupán két figyelemztetést tartott szükségesnek megemlíteni: ritka sorokban írjanak, hogyha valamit kijavítana, legyen erre helye, a szöveget írják le kétszer s így a megjelenés után összehasonlíthatják a változtatásokat. Soha olyat ne írjanak, mely nem felel meg a valóságnak s mindenki írja nevét az alá, amit közöl. Táncsics levelező munkatársainak nemcsak tanítója, atyjafia is; nemcsak eszűkhöz, szívűkhöz is kíván szólni, érzelmi szálakkal is magához akarja őket fűzni. Megérteti velük, hogy az újság hasábjain egymást nem foggák címezgetni, hanem csak egyszerűen »hallja-e kend« módon fognak diskurálni, akárcsak otthon, a faluban lennének. Elmondja nekik — bár igazán nem kívánczik újsághasábra — hogy nevét Stancsicsról azért változtatta Táncsicsra, mert legkedvesebb gyermeke becézve így szólította és még sok ezer, személyes, fecsegő apróságot.

Először csak szállingózza, később egész áradatban indul meg az ország minden részéből a Munkások Újságába a levél: égető problémáikra követelik a szerkesztő állásfoglalását nem egyszer támadó hangon,

erős vita keretében. Nem ritka az sem, hogy a levelezők egymással vitáznak és az alulmaradó a szerkesztő ellen fordul: »Ugy látszik, hogy kigyelmed minden elődi által kohlmi szokott alaptalan rágalmakat sovány lapjába, minden felelőssége mellett is, kész bevenni, talán csak azért, hogy a fél árkus betöltessék. Lássá kend, én ezen nagyon nem csodálkozom, mert az ilyen maganfélé egy iskolás ember is tudhatja azt, hogy a Munkások Újsága a kend fejős tehene, mely, ha ösmeretes sületlensége miatt egyszer el talál vetélni, kend és író társai nagyon megsínylik — de hiszen, öldjének kendtek, csak más becsületés embernek hagyjanak békét és ne rágalmazzanak minden ok nélkül, ahogy velem tették.«³⁷ Táncsics válaszában azzal nyugtatja meg a sértődöttet, hogy a szabad véleménynyilvánítást nem szabad a rágalmazással összecserélni. — Nem ritka az újság bírálata sem: nem is olyan különösen jó lap az, csak olyan vélnküszületett igazságokat hoz, amilyeneket a malomban, vagy a tanyán is hall az ember; talán hamisság is van benne, mert olykor, olyan is van »alatta, amit nem olvashatnak mert nincs kiírva, csak úgy magyaráztatik meg s akkor hülnék el bele.« E levél írója, Vas Antal gereblyési polgár azért is határozatlan a Munkások Újsága megítélésében, mert hallotta azokat a kősa híreket, melyek Táncsicsot felforgató-zavartkeltőnek, sőt bolondnak bélyegzik, a nép félrevezetőjének hogy elveszítse szabadságát. Táncsics a levél közlésével egyidőben válaszol rá: »Nem akarom én, hogy nekem vakon higyenek, azt sem akarom, hogy dicsérjenek, én elmondom egyszerűen, mit az egész nép javára igazságosnak tartok; ebben találok egyetlen gyönyörűségemet, fáradságomnak jutalmát. Ami jót beszédemben találnak, azt tartás meg. Kiki fejtse ki gondolatát, miért tartja ezt jónak, azt rossznak, vagy inkább, mit tart jónak, mit rossznak, aztán küldjék be kendtek újságomba, én szívesen kinyomatom, hogy így aztán egymást felvilágosítván, győzzön ami jobb.«³⁸. E levél mögött valószínűleg nem parasztlevelező, hanem a Nép Barátja szerkesztője, Radákovich József, vagyis Vas Gereben rejtőzik, minthogy akkor már javában folytatta Táncsics ellen aknamunkáját. A »Gerebenté nyomvesztőnek változtatta «Antalra.«

A parasztlevelezők számának gyors növekedésével párhuzamosan ismeri fel a vidék harcos organumuknak jelentőségét, szerkesztőjében igazi ügyvivőjüket. »Kendet a nemeses falukban gyűlölik, utálják — hangzik egyik levélben — kendet újra befogatni szeretnék, azután fölakasztani: azt mondják, kend uszítja a parasztokat a kutyabőrös-

³⁶ M. U. 1848. okt. 10. 18. 1., nov. 3. 47. 1.

³⁷ M. U. 1848. 21. sz. 88. 1.

³⁸ M. U. 1848. 21. sz. 67. 1. : Nyílt levél.

diek ellen, mert kend is paraszt.³⁹ A levelek keltezéséből látható, hogy a szervezés jó volt, mert majdnem az egész országot behálózta. Az aláíráások: Nagy Sándor, Lóki Mózes, Sinka János, Pap Márton, Gyűszű István, Tűzkű Imre, Boér Antal, Varga Sámuel, Sánta Pál stb. Foglalkozásuk bíró — perzele csak »amolyan falusi«, de legtöbbje ilyen és ilyen helybeli »polgár«. Végeztünk stíluskritikai vizsgálatot is annak a megállapítására, vajjon ez a széles levelező-gárda nem fikció-e. A stílus nem minden levél esetében enged meg határozott állás-foglalást, minthogy Táncsicsnak a parasztszész nyelvén fekszik; legfeljebb a vidékek-szerinti tájszavak segíthetnek a kérdés eldöntésében. Sok esetben ezek azonban hiányzanak a levelekből; azután azt is tudjuk, hogy Táncsics a tények megfogalmazását »stilizálta«, ha szükségesnek tartotta. Van azonban két súlyos érv, mely a levélfikció ellen szól: az újság tartalmi elemzése folyamán kiviláglik, hogy akár a szerkesztő, akár a levelezők által felvetett problémák a fejlődő vitában egyre differenciáltabb formát és radikálisabb hangot öltenek, tehát a problémák mögött több személy — a levelezők »személye« — sorakozik fel; ennél még nyomósabb a reakciónak a lap ellen indított könyörtelen hajszája, mely nem indult volna olyan erővel, ha Táncsics és lapja elszigetelt jelenség lett volna, ha nem látták volna mögöttük a széles néptömegek fenyegető tornyosulását.

E parasztlevelezőkön kívül Táncsicsnak többi munkatársai — lelkészek, tanítók, jegyzők, ügyvédek, bírák — az egykorú lapok gyakorlott újságírói; ma már a feledés névtelenjei, de 48-ban eszmei ráhatással a haladás zászlóvivői. Miként a szerkesztő, ők sem opportunizmusból vállalták az újság-írást, nevüket még akkor is megtaláljuk a lapban, amikor már nyíltan üldözik.

Barsi József lelkészt, a szabadságharc bukásával Olmützben bebörtönzik; Bulcsu Károly ügyvéd, szintén 48-as honvéd; Dienes Lajos hírlapíró és nyomdász, Világos után az ő sorsa is börtön; Dobrossi István ügyvéd nevével már találkozunk; Kenézi Lajos evangélikus segédpap, tábori lelkész-kedése idején is ír a lapba harctéri tudósításokat, ott is pusztul a táborban; Kocsis Imre ügyvéd, maga is egy radikális orgánumnak — a Szabadság, Egyenlőség, Testvériségnek — szerkesztője; Szeberényi László a Kisfaludy Társaságnak tagja, Kossuth Hírlapjának is munkatársa, a Nép Barátja tót kiadásának szerkesztője; Tót Móric, a lap egyik legszorgalmasabb cikkírója; Argay, Gárai Alajos, Gerő, Hetessy János Paulics Elek, Vándor Pál, Várfoki, Vecsei Sándor a versírók. Álnéven írnak: Vas

Borona, Hamar Dani, Kancsuka, Vasvilla Zelemér.

Bár a levelezők és az állandó munkatársak a lapszerkesztésben jelentékeny szerepet játszottak, a vidéki tudósítás nem mindig érkezett meg időre és az írógárda sem népesítette be a szerkesztőséget; a munka orozslánrése mindvégig Táncsicsé volt. Méltán írta egy levelezője róla Ácsról: »Áldja meg az isten Táncsics Mihályt, kendet a nép istene hívta e pályára, haladjon rajta szerencsésen. A szabad újságlaptól csak a bűnös fél, mint az ördög a tömjéntől; a nép felvilágosításától csak a zsarnok.«⁴⁰

Tovább a forradalom útján

A Munkások Ujsága radikális baloldali szerkesztőjének tervszerű politikai programjával indult, melyet »Politikai hitvallásom« címen közzé is tett lapjában.⁴¹ Sarkalatos pontjai: tökéletes jogegyenlőség; mindennemű úrbéri viszonyok megszüntetése; kárpótlást csak a kapjon, akinek a jövedelme csupán dézsma- és robotból származott; gát tétessék a szerfeletti vagyonosodásnak, a vagyontalanok nagy osztályának, a munkásoknak viszont adjanak módot a megélhetésre; az erőszakkal elvett legelők és szántóföldek kerüljenek vissza a parasztsághoz; a pártútok földjeit a nincstelen zsellérek és vitéz katonák kapják; legyen mintegy 10.000 főből álló önkéntes hadseregünk; alsó- és felsőház helyett legyen jogegyenlőségen alapuló országgyűlés; a király lakjék az ország fővárosában; a papi jöszágokat adják el s minden papnak valláskülönbség nélkül adjon az állam fizetést; a sajtótörvényeket el kell törölni; a választáshoz ne legyen census; a hadseregből minden idegen tisztet el kell távolítani, a hadsereg legyen magyar. — A márciusi vívmányokat nem elég megtartani, tovább kell fejleszteni, a parasztságot, a forradalom osztálybázisát meg kell erősíteni, ki kell szélesíteni. Százaknak és ezreknek kíván újságjával használni, olyanoknak, kik szegénységük miatt sohasem merték remélni, hogy még nekik is lehet igazságuk. Nyilvánosságra hozza majd sérelmeiket, az ellenük elkövetett gaztetteket, hogy törvényes intézkedések történjenek érdekében. A minisztériumot olyan hivatalnokokkal is el kellene látni, akiknek kötelességük lenne minden újságot elolvasni és a jó indítványokat kijelölni, a sajtóban nyilvánosságra hozott bajok orvoslásának útját előkészíteni és naponként beadni a miniszterelnöknek. Kis jelentőségű lapban is található olyan eszme,

³⁹ M. U. 1848. 10. sz. 43. l.

⁴⁰ M. U. 1848. dec. 19. 23. sz. 93—94. l.

⁴¹ M. U. 1848. jul. 9. 15. sz. 225—227. l.

ami a kormányzásra üdvös lehet⁴². Így akarta Táncsics, a sajtó közvetítésével, a kormányzás ügyében a népet a kormánnyal összekapcsolni és e haladói gondolatában nem nehéz felismerünk »az alulról jövő kezdeményezés« mai eszméjét.

Vizsgáljuk meg a »Hitvallás« első pontját: »Egyenlőség, ez oly világos értelmű, mint a szó: kenyér; az élehetőség mindnyájunknak tökéletesen egyenlő jogunk van«⁴³ — írja Táncsics ápr. 16-án; nov. 17-én: »Miért kell egyik vagy másik polgárnak 600 ft. jövedelem, vagy annál több? Nem azért, mintha ennyivel be nem érhetné, hanem, mert neki címe, tekintetes, vagy nagyságos címe van. Ezen címnél fogva ő különbözni akar más polgártársaktól. A címzetes embernek pedig dolgoznia nem illik, mert különben csak olyan embernek tartanák, mint a többi. Le a címekkel és a címekkel. . . ahol egyenlőség nincs, ott minden van, aminek lennie nem kellene.«⁴⁴ Dec. 19-én pedig: »Bennünk, a milliókban van az óriási hatalom, ez mind a tiétek, csak tudjátok vele bánni! E hazában nem szabad többé a grófi és bárói címek miatt a szarnoki kornak maradványait, a vétkeseket kimélni, mert mindnyájan egyenlően csak polgárok vagyunk«⁴⁵ Táncsics — amint látjuk — a megoldatlan központi kérdéseket újra meg újra felveti lapjában, melyeknek sugárkévéjük párhuzamosan fejlődik a történelemmel; mind nagyobb és nagyobb területre vetíti ki a problémát s a modor, mely kezdetben megállapít, tárgyaló, egyre agitatívabb, harcosabb formát ölt, míg végül is ellentmondást nem tűrő fenyegetéssé válik. A szerkesztésnek éppen ez a forradalmi módja és hangja tette a Munkások Ujságát a parasztság biztos fegyverévé és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy olyan pánikszerű félelmet keltett a jobboldalban.

Mi volt a helyzet a »Hitvallás« második pontja: a »Mindennemű úrbéri viszonyok megszüntetése« körül?

Az 1847/48-i pozsonyi országgyűlésen kimondták a parasztságnak a törvény előtti egyenlőségét, a közös teherviselést. Az egyházi rend minden kárpótlás nélkül lemondott a papi tizedről, megszűnt az úrbér és az úrbérpótló szerződések alapján addig gyakorlatban volt robot, valamint a pénz- és terménybeli járandóság. Ez a rendelkezés csak az úrbéres parasztszokra vonatkozott, akiknek hatósági szerződéseik voltak földesuraikkal és nem érintette a magán-szerződéses alapon álló kontraktualista parasztszokat, a zselléreket és a majorsági cselédeket, vagyis a parasztság legszegényebb

régeit. Magyarországon öt és fél millió, Erdélyben pedig mintegy 700.000 paraszt továbbra is földnélküli marad. Ennélfogva ezen a ponton is tovább kell vinni a forradalom eredményeit. Most már érthető a paraszt-levelezőknek állandó vádja a Munkások Ujságában a földesurak és a kormány felé, hogy a hűbéri viszonyok csak részben szüntek meg. Ez indokolja egyre növekvő földigényüket, mely nem marad meg a pusztá kívánságnál, hanem sok esetben földfoglalássá válik. Urbérföldes paraszt és földesúr jogos tulajdonuk megállapítására fölméreti a földet s ahol a békés megegyezés lehetetlen volt — márpedig ilyenről visszhangzik Táncsics egész lapja — megindul az úrbéri per, az összetűkezés. A perekben az itélkező fórumok összetétele nemesi, ennélfogva a parasztság nem bízhat benne; sérelmeikre legtöbbször törvényes úton orvoslást nem nyervén, foglalásokkal keresték a maguk igazát.⁴⁶ Közben pedig fenyeget a külső ellenség, a haza felett egyre jobban sűrűsödik a fekete viharfelhő. . . Intelmű a földesuraknak, a kormánynak Táncsics így ír lapjában: »A jövő és már küszöbön álló országgyűlés egyik legfőbb, sőt teljes meggyőződésem szerint kimondva, legelső kötelessége gyanánt kell tekintenie minden úrbéri tartozást tökéletesen megszüntetni, mert különben az ily földek örökös viszálykodásra szolgáltatnak okot, pedig az országnak semmire sincs oly nagy szüksége, mint békére, egyetértésre. Hiszen, aki most azt indítványozná, hogy az ilyenemű földek és azoknak haszonvevői az eddigi állapotban maradjanak: az polgárháborút indítványozna; az az egyenlőséget lábbal taposná.«⁴⁷

Nehéz a néplap szerkesztőjének a helyzete: az úrbéri törvény a fele úton megállt, viszont a nincstelen paraszt követelése jogos; a másik oldalon e »éltörvényhez« ragaszkodó nemesség, vagy az ezen innenlévő régi földrablók, jobbágsanyargatók tábora. Szíve, esze pedig azt diktálja, hogy a nincstelennek fogja pártját. Biharból azt írja neki az egyik levelező májusban, hogy községükben mintegy 2000 lélek van és mindössze csak 18 úrbéres szeszio földdel bírnak; emellett van csaknem annyi hatodézmás földjük örökös kontraktussal; most meg azzal fenyegetik őket, hogy az úrbéres földeken kívül minden visszaesik az uraság birtokába és dézsmát szorítanak ezekből. »Mi az urak földjét a viláért sem kívánjuk elvenni s türelemhez is hozzá vagyunk szokva, de ám a magunkét sem engedjük örömet«

⁴² M. U. 1848. jun. 25. 204—205. 1.

⁴³ M. U. 1848. 36—37. 1.

⁴⁴ M. U. 1848. 61—62. 1.

⁴⁵ M. U. 1848. 93. 1.

⁴⁶ *Ember Gyűző*: idézett mű. 200, 202—205, 210, 223—228. 1.

⁴⁷ M. U. 1848. jun. 4. 153. 1.: Urbér és még sem urbér.

— fejezi be elkeseredetten.⁴⁸ — Táncsics ismeri a törvényt: az úrbéres földeken kívül a többi »visszaeshetike« a földesúr birtokába, abból dézsmát is szedhet, de tudja azt is, hogy ebben az esetben hány földnélküli pusztulna éhen. A törvényellenes út nem járható: megtorló intézkedés jár a nyomában. Egyet azonban tehet: nyilvánosságra hozza százaljai ügyüket. Nagy Sándor velencei bírót, akit »az úri jogok és a haszonvételek bitortlására-bujtogatás és lázítás« vádjával illetve befogtak, pedig mindössze az volt a bűne, hogy az erdőből kitermelt fenyőtalpokat adott el; a szőkekedenciekét, akik az úrbéri viszonyok tisztázatlanságát, a nemzetőségbe való beírás igazságtalan elintézését, a regálék fennállását hánytorgatják; a nagybajomiak legelőltulajdonítását, jobbágytelkeik megnyírbalását; a szadai kontraktualistáknak dézsmával való sanyargattatását és még sok-sok ehhez hasonlót.

Táncsics majdnem mindenegyes levélközlésnek végéhez függesztett üzenetében türelemre inti a parasztságot, kérve: folyamodjanak egyelőre elintézésért az igazságügyminiszterhez, óvakodjanak a törvényellenességtől, hiszen a közelgő országgyűlés megvalósítja kívánásaikat. Az országgyűlés azonban nem oldott meg semmit, Táncsics süket fülekbe dörögte a veszedelmet: az igazságtalanságoktól felingerelt parasztok népitéleteit, megmozdulásait, a belháború fenyegető rémét s azt, hogy nem akad majd egyetlen honvéd paraszt sem. Szavainak nyomatékosításával közli siklósi választóinak levelét is újságjában: »Kend nekünk sokat ígért, de a sokbul — mint a kend újságából látjuk — még csak valami nem lesz. Már elmúlt egy hónapja, vagy a képviselők — ha ugyan népképviselők volnának, kik ott ülnek — együtt vannak, mégsem végeztek egyebet, hanem, hogy katonát adjunk s fizessünk; de hogy miért adjunk katonát s miért fizessünk, arról még eddig egy szót sem szólottak. Azt mondják ugyan: a haza veszedelemben van. De, hogy kié az a haza, vagy, hogy mit tarthatunk magunkénak mi, kik Magyarországnak népei vagyunk? micsoda javadalmakban részesülünk? arról úgylátszik kerülnek a beszédet. Kendtek aligha ismét rá nem akarnak szedni bennünket. Védjük meg előbb a hazát, majd azután... A horvátok Zágrábban nem úgy tettek ám, hanem ők előbb ígérték a népnek, a Bán pedig megjárta az országot és az ígéretet mindenütt kihirdette... Mi hát nem hihetünk addig, míg magunkat biztosítva lenni nem látjuk.«⁴⁹ A továbbiakban a siklósi levélíró előadja azokat a feltételeket, ame-

lyeknek a törvény által való kieszközlése esetér hajlandók hadbavonulni; az eddig volt úri tartozások minden kárpótlás nélkül örökre eltörültesse; a földeket, melyeket a nép évszázadok óta magáénak vallott s csak néhány év óta ütötték ki belőle, adják neki vissza; a határföldeket osszák széjjel a parasztok és a földesúr között; az úri jogok — halászat, vadászat, korcsmáltatás stb. szabadalmak — vásárjog, révek, vámok — szűnjenek meg; a közmunkákat közadózás után, pénzen végeztesse el az állam. »Száz esztendejénél több már mióta mi fizetjük a porciót mit a robot és dézsma mellett nem tartoztunk volna, ráamegy az már majd hétszáz millióra és most megint milliókat fizessünk váltságért?! akkor jöjj inkább muszká és írtd ki a magyarországi zsarnok urakat. Osztán még azt is mondják, hogy az övéké volt az egész Magyarországon minden föld, ők fegyverrel, vérrel szerezték. Hát a mienk mi volt? Hát mi, vagy a mi eleink nem katonáskodtak ugyanakkor? ... vérünket potomra nem örömet ontjuk. Ha az insurrectio Kossuth szavaként most mindenre kiterjesztett, tehát a haszon is kiterjesztések, különben a magyar arisztokrácia sírját ássa meg.«

A parasztságnak e végső elkeseredésből megszületett, izzó hangú levéléhez a szerkesztő már nem fűzhet újat, csak annyit jegyez meg, hogy közlésén kívül az országgyűlés elé terjeszti, képviselők elé, akik még ma is úgy dolgoznak, mintha a kiváltságos nemesi osztály volnának — vagy inkább nem is dolgoznak, teszi hozzá lemondóan.

A háború küszöbön álló veszedelme Táncsicsot is arra készíti, hogy a paraszterdekeket vívott harcát és vele a parasztmozgalmakat is mérsékelje. A parasztság szervezése nem tud lépést tartani a nemzetiségek és Bécs szervezkedésével s egy rossz kimenetelű háború még az eddig elért eredményeket is veszélyeztetné. Eltiporni az ellenséget, mert csak ezután következhet el a parasztság szociális helyzetét biztosító győzelem. Ez a megfontolás iratja Táncsicscsal a parasztságnak: »Az istenne és hazánk szent nevére kérek, hagyjatok fel avval is most, mi fölött többen is civódnak, hogy én ezt, meg azt nem teszem, míg ezt, meg azt el nem intézik. Barátim! mindent egyszerre nem lehet, de egymásután majd igen; hanem az ellenséget, a mi közös ellenségünket kell mindenek előtt megszegényíteni, csúffá tenni, mert, ha most magunk közt viszálykodunk, a volt földesurak és volt jobbágyok, ez közös ellenségünknek igen jó víz lenne malmára; hiszen ezt mestersegesen is, éspedig minden módon igyekszik előmozdítani.«⁵⁰ A tenger azonban nehezen ül

⁴⁸ M. U. 1848. jun. 4. 158—159. 1.

⁴⁹ M. U. 1848. aug. 13. 21. sz. 313—316. 1.

⁵⁰ M. U. 1848. szept. 14. 388—389. 1.

el, a parasztságot nem könnyű leszerelni. A veszprémi levelező válaszában gúnyosan kérdi, hogy most a nyolc milliő zsellér védje meg a »kutyabőrösök kényen szopott borjait«, fiai helyett a kutyabőrösök búza-földjeit? hol a föld, melyből a zsellér, mint a honmegtartó testület tagja magát és lerongyolódott családtagjait táplálhassa? »Ilyeneket fogunk ezután kérdezni kutyabőrösök! reszkesettek sőtéségnek búvárai, jó fel az igazság napja!«⁵¹

A nincstelenek szívében csordultig a keserűség, ajkukon a megcsalatottságból fakadó szó váddá formálódott, de lelkük melyén él a haza képe, melyről a magyar paraszt épp oly szemérmesen hallgat, mint a szerelméről. Mozdul a szív, és vele a kar is; de mintha szegyenlenék e »gyengeséget«: »ha maga Kossuth jönne is hozzánk ékes beszédével, bizony aligha bírna közülünk annyit összeverbuválni, mint Cegléden, Kőrösön, Kecskeméten. Erre azt mondják kendtek, érzéketlenek, rossz hazafiak vagyunk. Mi is megismerjük, hogy úgy van« — hangzik egy újabb levél. És megint szemrehányás következik, követelés: ók, a szegény teherhordó nép, hatszázezernek barmai nem is számítottak magyaroknak, most pedig védjék meg a hazát Bécs, a horvátok, a rácok, meg a tótok ellen. A földesurak nem akarták a nekik járó jogos földet visszajuttatni; legalább adták volna nekik a külső ellenségnek, meg az elszökött hazáruolóknak hazai földjét. »Hát azért ontsuk vérünket, hogy azok, kik most valóságos hazaáruolók, akár kiköltöztek, akár benn vannak az országban, majd, ha mi megtesztítjük Isten segítségével az ellenségtől az országot és békeség lesz, akkor azok a szép madarak haza szállingózzván azt mondassák: de ez az enyém volt ám héj, az enyim is marad ezután is... Látják-e kendtek, hogy miért nem érezünk semmi buzgóságot a fölkelésre, kendteknek eddigi felszólításaira? Felkelünk igen is; de nem a kendtek felszólításukra, hanem azért, hogy a magyar fajt csakugyan kiirtani nem engedjük; de, ha az isten szerencsés végét engedí érni dolgunknak, akkor majd Kossuth szerint számolunk!«⁵²

Az a hazaszeretet, mely ebből a levélből is kicseng, számos hőstettben sokszorozódott meg a szabadságharc idején. Száz meg százezer közhonvéd utána sóvárgó vérért szívtá fel Világosig a magyar föld s mint századok óta annyiszor, újra megpecsételte a magyar népnek hozzávaló jussát. Álljon itt is Sándor Pálnak általunk már idézett művében kifejtett szép gondolata hős népünkről: »Ma, amikor az elnyomás bilincseit lerázta magáról és a többi szabad

népek milliós táborában a béke megszilárdításáért és a szocializmus felépítéséért dolgozik, megszázsorozza erejét a Habsburg-elymók mai örökösei, a háborús uszítók, a megdöntött kizsákmányoló osztályok maradványai ellen vívott harcában. Ehhez a küzdelemhez lelkesítő példaként állhat előtte évszázados, harcos multja és benne száz év távlatában az a sorsdöntő időszak, amikor a munkásokkal együtt állt ki következetesen a nemzeti függetlenség és a demokratikus haladás védelmében.«⁵³

Negyvennyolc öszén, mikor a fentidézett levél íródott, a parasztozsgalmak elülöben voltak; kisebb-nagyobb szigetekben izolálódott jelenségek, melyeknek nem volt idejük, alkalmuk forradalommal összetevődni, mert a hatóságok nyomban felléptek ellenük. Hiszen minden gyanúnak látszó megmozdulásukat figyelték és nyomban jelentették a Honvédelmi Bizottmánynak. Egy ilyenről éppen a Munkások Ujságával kapcsolatban kell szólnunk. 1848. dec. 3-án Hunkár Antal veszprérmegyei kormánybiztos Kossuth Lajosnak, a Honvédelmi Bizottmány elnökének az újonccállással kapcsolatos balatonfőkajári zavargásokról adott jelentést: egy ember a templomból kitudulóknak azt kiabálta, hogy addig, míg az urakat ki nem irtják, nem lesz béke az országban. Harmadnap már megtaszgálták az újonccállító szolgabírókat és emberekre támadtak otthonaikban. Hunkár négyet rögtönítélőszék elé állított, ezek azonban azokat mentegették, hogy az urakra vonatkozókat Táncsics ujságjából vették. Hunkár jelentésében rámutat arra a veszedelemre, amit Táncsics lapja a néhány időben jelent: éppen azokat a milliőket zavarja fel és vezérli elégületlenségre, melyekre most leginkább támaszkodhatunk; akaratlanul is a kamarilla kezére dolgozik, »hátha még, mint Lengyelországban, a fejekre is pénzt teszen a kamarilla, vagy azt kiáltja ki: mindent odaengedek a népnek szabad nyereségre. — Táncsics folyóiratának tehát valamely jó módon gátot kellene vetni.«⁵⁴ A Honvédelmi Bizottmány e jelentést — tagjai első felindulásának hatására — a maga egészében, a kormány hivatalos lapjában, a Közlönyben hozni akarta, mindjárt rámutatva a sajtó irányában foganatosított represszív eszközök okára, arra, hogy Táncsics lapja tartozik a kártékony organumok közé, lap, »amelytől éppen természeténél fogva is jót várni jogosítva volna a nemzet.«

Kossuth azonban a jobboldal nyomása ellenére sem engedélyezte a közzétételt, ellenben a jelentést áttéve Madarász László rendőrminiszterhez dec. 24-én, utasította,

⁵³ Sándor Pál: idézett mű. 204. l.

⁵⁴ Orsz. Levéltár. Orsz. honv. biz. lvt. 4513/1848. sz.

hogy hívassa magához Tánácsicot, hozza tudomására a jelentést azzal a figyelmeztetéssel, hogy »a legelső hasonló alkalommal őt, mint a szabadság és országos függetlenség megvédésének akadályozására a kamarilla érdekében lázított, törvénye elibe fogja a kormány állítani.«⁵⁵ — A kossuthi átíraton Madarász feljegyzése: »Itt lévén Tánácsic, belátva a multkoriak rossz hatását, jövőre nem fog ilyesre okot adni.«⁵⁶ Tánácsic nem is sejtette e kihallgatása alatt, hogy ígéretét milyen könnyű lesz megtartani, hogy Hunkár jelentése csak egy vékony szála annak a sűrű hálónak, melyet a reakció, gyáva ellenségei, hirlapi vetélytársa, a Nép Barátja az ő befogására szőttek; a vészharang már megkondult lapja felett.

Tagadhatatlan, hogy a Munkások Ujsága működése idején, az öntudatra ébredt és öntudatában megerősített parasztság, forradalmi útra lépett: a fennálló birtokrendszert sérelmesnek érezte, ezen keresztül a társadalmi rendet is, mely nem törekedett ennek orvoslására, ezért kellett szembehelyezkednie vele. Mozgalmainak célja volt szétrobbantani azt az ellentmondást, mely antiszociális helyzete és törvénybemerévitett léte között feszült. A forradalmi úton meg kellett állnia, mert elszigetelt megmozdulásai nem tudtak egységbe forrni, mert — bár voltak soraiból támadt és helyi értelmiségi vezetői — Tánácsic, (távol ezektől, távol a parasztságtól — egy érintkezési lehetőségre, a Munkások Ujságára korlátozva szervezhette csak őket. A forradalom kiépítéséig pedig egyetlen embernek beláthatatlanul hosszú és küzdelmes az útja. Elvitathatatlan Tánácsictól azonban, hogy néprajpa hatalmas fordulópontot jelentett forradalmi fejlődésünkben.

»Gát tétesség a szerfeletti vagyonosodásnak, a vagyontalanok nagy osztályának, a munkásoknak viszont adjanak módot a megélhetésre!« — ragyog a maxíma arany betűkkel Tánácsic »Hitvallásában«. Munkás: e fogalom Tánácsic korában még meglehetősen tisztázatlan nálunk. Ő is bizonytalanul használja: munkás a paraszt, a mesterember, de az író, sőt a művész is; máshol a »kétkezi«, vagyis, aki két keze munkájából él. Ami a munkáskérdést illeti, lapjában úgyszólván csak érinti; egy esetben, a nyomdász munkásokban foglalt határozott állást. A céheket eltörölni kívánja, mert az iparfejlődést gátolják, az egyenlőséget csönkítják; ha valaki nem ért mesterségéhez, annak ügyis kárát vallja, ahhoz a céhnek semmi köze. Nem egyszer hangzik lapjában nevelő szót a munkásokhoz: legyenek lelkiismeretesek a szakma elsajátításában, de a munka kivitelében is;

ne ígérjék annak elkészültét, ha nem tudják az időt betartani s végül ne »csigázzák föl az árát«, mert csak úgy lesz hitelük és megrendelőjük. A »szózat« azonban nem egyoldalú: rámutat a megrendelők hitványságára is. A nemes bolthajtasos kapuja alá százszor is el kell mennie a munkabéért s miután jóéjszakát kívánt a huszárnak s tán még az úrfi kiskutyájának is, jó hogy nem kell »huszárgarassal« — azaz jó 12 az úlepre — eltávoznia. Így falun. A városban? »A nagyszágos asszonynak gyomorgörce van; vagy az úri vendégek miatt nem lehetett az uraságot zavarni, vagy nem öltözött fel, déli álmát aludta, náthában szenvedett, nem volt otthon és nem volt otthon még tízszer...«⁵⁷ Mesterembernek és megrendelőjének ezen egymással szemben tanúsított magatartását nem indokolja csupán »hitványosságuk«, az ok a forradalom nyomában járó gazdasági krízisben keresendő, mely a hazai tőke visszavonulását, a céhbeliek és a munkásság válságát, nyomorának betetőzését eredményezte. Ez a gazdasági helyzet megmagyarázza a munkásságnak készséges csatlakozását a forradalomhoz és bérmozgalmaikat. A különböző szakmabeli munkások sikeres béremelési harcai közül Tánácsic csupán a nyomdászokéval foglalkozik: »Lapom a munkások nagy osztályának érdekében adatik ki, tehát kötelességemnek ismerem a budapesti könyvnyomó munkások a minisztériumhoz beadott kérelmét is benne közzétenni, mi eképen következik...«⁵⁸ A beadvány főbb pontjai az általuk megszabott ár elfogadtatása, a 10 órás munkaidő, a gyorsajtók korlátozása, az öreg munkások munkakönnyítése s az általuk választott bizalmiak elismertetése. Kérésük méltányosságának bizonyítékaira: a nyomdatulajdonosok 130%-os nyereségére s az ő örökös alárendeltségükre is rámutatnak. E közlemény előjátékát Tánácsic önéletrajzában leírja,⁵⁹ elmondva, hogy mint nyomdatulajdonos, nyomdászainak jobb fizetést adott, mint a többiek; ennek híremet s a többi nyomdászokban is felébredt a vágy főnökeiktől nagyobb fizetést követelni. Ügyükben hozzá fordultak pártfogásért s a miniszternél közbenjárásért. »A Munkások Ujságában szolgáltam fel ügyükben; föllépésemet érdekében siker koronázta; mert Klauzál Gábor ipar- és kereskedelmi miniszter a nyomdászokat és segédeiket értekezletre hívta össze, mi a városi házi teremben tartott meg. En is megjelenven, itt is a nyomdász munkások érdekében, az ő javukra szolgáltam fel; s ennek következtében fizetésük javítása

⁵⁷ M. U. 1848. júl. 30. 18. sz. 282. l., szept. 17. 31. sz. 394—396. l., szept. 21. 32. sz. 406—407. l.

⁵⁸ M. U. 1848. máj. 7. 88. l.

⁵⁹ Életpályám. Bp. 1949. 247—248. l.

⁵⁶ Orsz. Levéltár. 1848/49-i rendőrm. minisztérium iratai. 543/1848. sz.

határozottatott el... a gazdag nyomdatulajdonosok ellenségeimmé lettek, de az összes munkás személyzet irántam viseltető hálából a 'nyomdamunkások atyja' díszes címmel tisztelt meg.»

Sem az előzmény, sem a siker kivívása nem volt olyan egyszerű, ahogy Táncsics vázolja. A pesti nyomdászok példaképei bérharcukban a prágai, brünni nyomdászok voltak, mégpedig a pozsonyiak közvetítésével, akik ápr. 23-án levelet intéztek pesti szaktársaikhoz, melyben sorsuk megjavítására, nemzetközi kapcsolatok megeremtésével, összefogásra és megmozdulásra buzdítják őket. Ehhez járult Táncsics közreműködése adathozzájárulás, a kérelemnek magyar megfogalmazása, lapjában való közlése és a tárgyalásokon való részvétel formájában. A nyomdászárak kalkulációjához szükséges adatot Táncsics a Munkások Ujságának költségvetése alapján készítette, eszerint egy-egy szám, vagy ív 3000 példányban 37 ezüst ft. 54 kr-ba került.⁶⁰ A beadványt a nyomdatulajdonosokkal való többszörös tárgyalás követte; az, amelyen Táncsics is megjelent, az utolsó egyeztető tárgyalás volt. Végül is megkötötték az árszabályt: Magyarországon az első kollektív szerződést. A sajtó megtelik a nyomdászok háianyilatkozataival az ügyüket oly energikusan képviselő minisztérium, a »készséges« főnökök iránt és »szívből mondanak köszönetet Táncsics Mihálynak, az igazlelkű néparátnak, aki mindenütt közreműködik, ahol a proletariátus szenvedéseinek egyhítéséről van szó.«⁶¹

A nincstelenség újabb hálás szeretetet, a birtokos nemesség és most már a tőkés, nyomdatulajdonos polgárok is gyűlölséget sugároznak Táncsics felé: a háló megint összébbnszorult.

A szakmunkások közül még a fegyvergyári munkásoknak szentel cikket Táncsics. Késő ősszel, nov. 28-án szótartot intéz hozzájuk, rámutatva a gyárban tapasztalható ármánykodások és visszaélések igazi okára, mely a külső és belső reakció aknamunkájában rejlik; egyúttal kiemeli munkájuk hatalmas jelentőségét a haza védelmében, egyenlő az azokéval, akik csatasorban küzdenek és jutalom is olyan illet meg őket, mint a harci győzelmekért. »Ha ti fegyvert nem szolgáltatok, nem győzedelmeskedhettek. Feledjétek, barátim, az eddigi méltatlan-

ságokat, kellemetlenségeket, hisz tudjátok, hogy a hadseregnél is többféle ármányok történtek, de hős testvéreink ott azért nem csüggednek.«⁶² E cikk természetesen nemcsak a fegyvergyári munkásoknak szól: intelem volt a kormányának — mint a Munkások Ujságában minden közlemény — kísérje kettőzött figyelemmel a reakciót, mert ha éppen a fegyvergyárban rakja meg tűzfészkét, a fegyverek itthon sülnék el és az ellenség helyett a hazát találják. E gyár munkásainak »jutalmazását«, magasabb bérezésüket éppen olyan fontosnak tartotta a szerencsés hadviselés, a győztes háború szempontjából, mint a közhonvéd-parasztság úrbérfelvetéseinek a teljesítését; hiszen csak a megelégedett munkás fokozza teljesítményét, csak így remélhető fegyvergyártásunk fokozása.⁶³

A munkásmozgalmi irodalomban találkozzunk olyan feltevessel, mely szerint »Táncsics a munkásmozdulásokat, ha jóakarattal is, de kivülről szemléli, nem igyekszik azokat fejleszteni, lapjában a parasztságnak (a nyomdászokvetelések kivételével) e mozgalmakról nem ad hírt« azért, mert tart a munkásság önálló politikai fellépésétől, a lázongás terjedésétől, attól, hogy átcsap a falvakra«⁶⁴ Véleményünk szerint az eddigiekből következik, hogy Táncsicsban ilyen aggodalom nem élhetett; hiszen — bár újságja elsősorban a parasztságé — címénél fogva legió olvasót találhatott a mozduló munkásságban is, és ha nem is nekik szóló közvetlenül, ösztönzésükhöz, öntudatosulásukhoz hozzájárulhatott. Inkább arról lehet szó, hogy a munkások kicsiny, osztályá még nem alakult csoportját nem találta politikailag olyan fejlettnak a még zsarát-nokokban izzó, kihűynyi készülő feudális-musunk korában, szemben az évszázadok óta felszabadulásáért küzdő jobbágyssággal, hogy összekapcsolva őket a parasztsággal, velük is kiképesítse a forradalom bázisát.

A Munkások Ujsága eddigi boncolásának eredményei is már világosan mutatják, hogy Táncsics milyen izoláltan állt parasztpolitikájával még a radikális baloldaliak közepette is. Ez szorosan összefügg az első népképviselői választásokkal. A választás előtt már jóval, erős agitációba kezdett a lap a cenzusnélküli választások mellett olyan követek érdekében, akik független és felszthatatlan Magyarországot hisznek és akarnak, a jogegyenlőség elvét vallják, azt, hogy a fölségég a nemzetnél van, hogy magyar vér csak Magyarországrét folyhat; progresszív adózást, magyar hadsereget, a papi vagyon államosítását, a papok állami fizetését, a katolikus egyháznak bizonyos

⁶⁰ *Mérei Gyula*: Munkásmozgalmak 1848—49-ben. Bp. 1947. 7—35. l. — Táncsicsnak ezen adatközlése újabb tanúbizonysága annak, hogy a néplapszerkesztés épencsak megélhetését biztosíthatta.

⁶¹ *Nemes Dezső*: A munkásság az 1848—49-es forradalomban. — Forradalom és szabadságharc. 1848—49. idézett mű, 289—294. l.

⁶² M. U. 1848. 17. sz. 69. l.

⁶³ M. U. 1848. 19. sz. 77. l.

⁶⁴ *Nemes Dezső*: idézett mű. 294. l.

reformjait, a főrendi tábla megszüntetését kívánják, nem vállalják a státusadósságot és mindent megtesznek az ország gazdasági felemelkedéséért, hogy a dolgozó társadalom megélhetése biztosítva legyen.⁶⁶ Remélte, hogy az új képviselők majd segítenek a rossz törvények megsemmisítésében, a jók kinövéseinek megnyirbálásában. Mindenki választó és választható! — hirdette. E számításából csakhamar kiábrándult: a választásoknál nem a demokratikus erők győztek. A baloldal prominens képviselői, Madarász és Vasvári is csak úgy tudták elköpzelni az országgyűlést, hogy abban az eddigi reformküzdelmek során kipróbált nemesi ellenzéknek kell vezető szerepet vinnie. A követek zöme a középbirtokos nemességből került ki s a 450 képviselő közül talán 30 tartozott a radikális nemesi balszárnyhoz Madarász Lászlóval, Perczel Mórral és Teleki Lászlóval az élén. Az a néhány új ember, akikhez Táncsics is tartozott, vagy eszköze lett a birtokososztályok többségi politikájának, vagy magára maradt, mint Táncsics. A baloldal többsége — kevés kivétellel — a reakció elleni harcot csak nemzeti vonalon képviselte. E »törpe minoritással« szembem a többség természetesen Batthyánynak és nem Kossuthnak a politikáját támasztotta alá, sőt megkísérelte minden eszközzel Kossuthot is inkább Batthyányhoz, mint a baloldal felé közelíteni. A baloldal bukását a választásokon, a jobboldal választási csalásai mellett az okozta, hogy semmi kapcsolata nem volt úgyszólván a parasztsággal.⁶⁷

Így azután érthető, hogy állandóan kisebb-ségben és harcban vannak az országgyűlés többségével. Így az olasz segély kérdésében is: »Az volt a kérdés, segítség-e Ausztriát az olaszok ellen? — olvassuk a Munkások Ujságában — akik azt mondtuk, hogy semmi közünk sincs ahhoz, miként végzi be Ausztria az olaszokkal igazságtalanul kezdet háborúját, csupán 36-an valánk.«⁶⁸ A kormány viszont késznek mutatkozott, felhozva indokul, hogy Ausztria majd segít viszonzásul a rác és illir lázadás lefékezésében. Akkor meg ninek kért a kormány 200 000 katona kiállításához 42 millió forintot? — veti fel a kérdést Táncsics.

Ugyanezt a rossz, következetlen és célhoz nem vezető politikát látta Táncsics a katonakerésben, mely hosszú vitát váltott ki az országgyűlésen. A júl. 11-én az

⁶⁶ M. U. 1848. jún. 4. 143—148. l.

⁶⁷ Mód Aladár: Pártharcok és a kormány politikája 1848—49-ben. — Forradalom és szabadságharc 1848—49. idézett mű. 35—39. l. — v. ö. A magyar nép története. Bp. 1951. 247. pp.

⁶⁸ M. U. 1848. júl. 30. 275—280. l.

országgyűlés által óriási lelkesedéssel megajánlott önálló magyar sereg megszervezését augusztusnál tovább már nem odzhatta el a kormány. Augusztusban viszont arról kezd az országgyűlés vitázni, hogy a hadsereg magyar legyen-e, vagy német. Táncsics lapjában pirulva írja, hogy ez egyáltalán meggondolás tárgya lehet, szégyene lesz a magyar országgyűlés évkönyveinek, melyek örökre megőrzik. »Aki arra szavaztunk, hogy egyetlen egy katona se állíttassék német lábra, 117-en vagyunk« — a többség Mészáros Lázár hadügyminiszter javaslatára: mely szerint a meglévő hadsereg német, az újonnan szervezettek magyar lábra állíttatnak.« Ehhez járult még a miniszterelnök, Batthyány érvelése: azoknak a képviselőknek a szavazata, akik teljesen magyar katonaságot kívánnak, azért sem fogadható el, mert a király ilyen törvényt nem szentesítené. »Mégis szörnyűség a márciusi napok után a miniszterelnöktől ilyet hallani!« — kiált fel megbotránkozottan. Táncsics világosan felismerte a miniszterelnök és kormánya többségének ezen intézkedésében a Bécs felé tett gesztust s lapjában első ízben folyamodik a gúny és a karikatúra fegyveréhez. »Számadás a választóknak« címen a reakciós képviselők szájába adja a szót: »Lelkünk mélyéből örülünk mi annak, mily eragadtatással fogadjátok e dicső munkánkat. Ha semmi másért nem, ezért bizonyosan megérdemeljük az egész világ becsülését. Csak azt sajnáljuk, hogy a törpe baloldal ebben is akadályozott és nem az egész hadsereg állhat ily derék német lábra. A ministériumnak ez nagy bajt fog okozhatni, mert majd a kiállítandó unjoncok közül senki sem akar magyar lábú katona maradni, hanem mindenki csak német lábra kíván állíttatni. Hja, de mi nem tehetünk róla, köszönje a ministérium majd a törpe baloldalnak.«⁶⁹ A Munkások Ujságának azon a laptkéren, mely a cikket hozza, található a »német lábra állított magyar katona« karikatúrája; szövegközi fametszet 4×11 cm méretben, szígnálva nincsen. A magyar címerű csákós, zsinórozott dolmányos, huszárbajuszos magyar katona derekától német farkú frakkban, térdnadrágba bujtatott, papucos löcslábokban folytatódik, vállán borjú, kezében lábhoz helyezett, szuronyos puska. Alatta felírás: Sajtópör. A karikatúra valóban nem hangolhatta szelid mosolyra a reakciós jobboldalt, mert rámutatva áruló politikájukra, feltárta azt az ellentmondást, amely az ő és a haladó, radikális baloldal célkitűzései között feszült, az ingadozók, tájékozatlanok szemérlé feltette a hályogot, a közvéleményt ellenük

⁶⁹ M. U. 1848. aug. 20. 23. sz. 332—333. l., aug. 24., 24. sz. 343. l., aug. 27., 25. sz. 349. l., aug. 31. 26. sz. 358—359. l.

hangolta. A baloldalt viszont még öntudatosabbá, ellenállásra, harcra készebbé tette. Ez a karikatúra tulajdonképpen változata a Lauka Gusztáv forradalomszülte élc-lapjában, a Chariivariban »Magyar katona német lábra« felírással, 24×35,5 cm méretben, litográfiával, Szerelmeij Miklóssal által készítettnek. Szerelmeijé eltér az arcon alkalmazott gúnyos mosoly, a német frakkfarkak elhagyása, a nadrág meghosszabbított szabása és az alak mögött húzódó árnyék által;⁷⁰ mindamellett kétségtelen, hogy a Munkások Ujsága karikatúrája innen vette eredetét. Felvetődik a kérdés, hogy Táncsics, egyébként illusztráció nélküli lapjában, miért alkalmazta a képet. — Március 15 után a sajtóorganumokkal párhuzamosan megindult a képek özöne is; az egykorú Pesti Hírlap szerint: »arcképnek, torzképnek, gúnyrajznak van a forradalom városa nagy bőségben s a sajtó mindezekben még felszabadulásának napjait ünnepli.« Az egyre élesedő ellenzéki és reakciós politikai harc pedig az eddig öncélú, »gyönyörködtető, izlésnemesítő« illusztrációt politikai fegyverré kovácsolja.⁷¹ A karikatúraáradat még magasabbra szökken az országgyűlés megindulásával és éppen a katonakerdés vitája során lát napvilágot a reakciónak egy, a radikálisokat és köztük Táncsicsot támadó gúnyképe. »Az országgyűlésnek mindjárt elején egy torzkép jelent meg, névtelenül ugyan, de közbeszéd volt róla, hogy Andrassy Manó gróf rajzolta volna — írja erről Táncsics — Államszerkeret ábrázolt, elül hámba fogva két ló: én és Perczel Mór; a kocsibakon Nyáry Pál dísznő és Madarász Lajos majom, oldalt Patay József vasvillával a lovakat biztatta; a hátulsó bakra Bezeredy István iparkodik fölkapaszkodni. Arcképeink tökéletesen jól voltak találva.«⁷² Valószínűleg erre a torzképre válaszolt a Munkások Ujsága »német lábra állított magyar katonájára«, mert a Népelem és Radicallap szerkesztője, Mérei Mór 1848. aug. 25-én így ír barátjának, Modrovits Ignác rácalmási főszolgabírónak: »Nemzetgyűlésünk rossz helyzete, honügyünk nyilvános árulása annyira felháztá kedélyemet, hogy keserűségemben azt sem tudom, mit írnam utolsó levelemben... nem tudom azt sem, miképpen foghat a katonaság kiállítását történni, ha megtudja az ország, hogy német lábra állítatik... Sok érdekes caricatura készül, ha tetszik, megveszem számodra s időszakonként leszállítgatom... A mai caricaturában eredeti

képekben vannak Madarász Laci majom — Nyáry Pali dísznőbőrben — Bezeredy Pista törpe — Patay bérés — Perczel Mór — sőt Táncsics számárbőrben.«⁷³ A szerkesztő Táncsics hamar felismerte azt az erőt, mellyel a kép agitációs munkájában támogathatta volna, azonban a »szegény néplap« nem engedhette meg magának az illusztrációt még akkor sem, ha az egyszerű szövegek közti fametszet.

Mondottuk, hogy a Táncsics- és Szerelmeij-féle karikatúraváltozatnak a felírásában is van eltérés: Táncsics »Sajtópör« áll. Igen, de mit akar ez mondani, hogyan függ össze a cikkel, képpel? A gúnykép, vagy a cikk sajtópert vonhat maga után? Nem valószínű, ahhoz mindkettő túlságosan is ártatlan. Viszont még ugyanezen számban, ahol cikk és kép megjelentek, Táncsics egy »Sajtópör«-nek címzett kis híradásban közli, hogy azt rebesgetik róla a városban, ellene sajtópör készülődik. Álhírnek tartja, mert ő csak hazaszeretetből, haza és társadalom javára ejtett ki szavakat. »Már pedig pörbe, vagy törvényszék elé csak akkor lehet valakit idézni, mikor valami ártalmat akár a státusnak, akár egyes embernek okozott... Boldog isten! — kiált fel — mennyi tenni-való van most, hogyan juthatna valakinek eszébe sajtópör!«⁷⁴

Ami a sajtóvétséget illeti, az nem volt ritka a márciusi napok után sem. A radikális sajtó felelmetes képviselője, Pálfi Albert már megismerkedett a sajtóperrel lapjának, a Március Tizenötödikének megindulása után alig két hónappal.⁷⁵ Természetesen, a radikális sajtónak verték el mindig a port, hiszen főleg az nem volt a kormánnyal megelégedve, az »láztított« ellene. A kőszia hír, ami Táncsicsnak sajtóperéről a fülebe jutott, nem volt alaptalan, sőt a feljelentettek között volt »kedves elvi komája«, az imént emlegetett Március Tizenötödike is. Egyet azonban nem sejtett senki, tudniillik a feljelentés értelmi szerzőjét; arról csupán a bennfentesek tudták, hogy az maga István nádor, a király helytartója. A feljelentést Deák Ferenc igazságügyminiszterhez intézte a nádor: »Kedves Miniszter Ur! az idemellékelt két rendbeli újság lap megjegyzett szakaszai olyanokat foglalnak magukban, miket a sajtószabadsággal a sajtótörvény értelmében megegyeztetni alig lehet. Felszólítom ennél fogva Minister Urat, hogy engem afelől: tététtet-e Önnek ezek, mint sajtóvétségek iránt jelentés, és történt-e ennek

⁷⁰ Charivari (Dongo). 1848. aug. 23. 16. sz. 63. l.

⁷¹ D. Szemző Piroska: Képzőművészetünk és a Pesti Hírlap. 1841—1849. — A magyar Művészettörténeti Munkaközösség évkönyve 1951. Bp. 1952. 135—137. l.

⁷² Táncsics: Életpályám, idézett mű 258. l.

⁷³ A forradalom és szabadságharc levelestára, idézett mű. 399—400. l.

⁷⁴ M. U. 1848. aug. 31. 26. sz. 359. l.

⁷⁵ Reform. 1848. máj. 25. 15. sz. 118—119. l. Március 15-dike perbe idéztetett. — Júl. 11. 20. sz. 158—159. l. — Ujvilági: Pálfi sajtóper.

folytán amiatti törvényes eljárás és büntetés végett intézkedés? értesíteni ne terheltesek. Budán Aug. 29-én 1848. — István nádor k. helytartó.⁷⁶

A »mellékelt kétrendbeli újságlap megjegyzett szakaszai»: Munkások Ujsága. 1848. aug. 24. 24. sz. 337—342. l. Tót Möricz: Boldog isten hová jutottunk? c. cikke, valamint a Március Tizenötödike. 1848. aug. 24. 139. sz. harmadik hasábján az »Értjük itt magát a királyt« sorú bekezdés. A »Boldog isten, hová jutottunk!« címet Kossuth Pesti Hírlapja használta először egy, az Augsburgi Zeitungban megjelent, és Bécsből sugallt magyarellenes cikke válaszul — s mint oly sok egyéb Pesti Hírlapban közzétett gondolat, szállóigévé vált.⁷⁷

Alljanak itt az inkriminált cikknek azok a sorai, amelyeket a nádor feljelentéséhez mellékelt lappéldányán pirossal aláhúzott: »A honvédek Péccett mezeitáb vannak, és fegyver nélkül; ezekre nincs pénz; de van a miniszterelnök számára 20 ezer forint, noha ő semmit sem tesz; van az ő asztalára 20 ezer forint, van eszem iszomra hónaponként két ezer ezüst forint! A haza védelmére pénzt szedegetnek és a szegény ember oda adja utolsó fillereit is, de a nagy urak, a palatinus és a király mit sem adtak. A haza védelmére nincs elég pénz, a só árat leszállítani nem lehet, de van a király számára 3 millió forint, a ki felénk sem jön, a kinek emberei (sőt mondják, hogy testvére) lázítják ellenünk a rácokat anélkül, hogy ő a 3 millió forintos király, csak bele szólna is. Itt van a kétszáz ezer forint fizetésű palatinus, és mit tesz azon sok pénzért, melyet ily átkozott szűk időben adunk neki? Semmit. . . A király és palatinus, ha már fizetjük őket, mindent elkövessenek a békeség helyreállítására, s az ország népének boldogítására; vagy, ha már ők maguk nem akarnak vele vesződni, legalább oly emberekre bízzák a haza megmentését; és nem ilyenekre, kiknek némelyike csupán gavalérkodni, enni-inni, országgyűlésen az asszonyagokra bámolni, kocsiházní és a haza ellenségeivel kacérkodni tud. . . Mind-ezekből a tanuság az, hogy 1. a ministérium úgy, ahogy most áll, hazánkat a veszélytől megmenteni alig bírja, 2. hogy tehát a ministériumnak másképp kell alakulnia. . . Magyarok! . . . De ki fog benneteket vezérelni? . . . A nép megváltói mindig magából a népből támadtak. . . Ne higyjétek pedig magyar testvéreim! mintha nem más, hanem csak ezen ministérium amint van, menthetné meg a hazát ő arra elégtelen, noha nem hiszik róla, hogy szánt szándékkal taszítja hazánkat a veszélybe. Hiszen ő a

régi prókátoros és táblabíró korból való, beleszokott a régi rosszba, újat pedig meglett ember nem könnyen tanul. . . A nemzet öröme és bizalma közt vette a hatalmat kezébe, most pedig senki sem bízik benne más mint a pecsovics, kinek a kezére dolgozik és senki sem örül neki más, mint ellenségeink és a hivatalhírszó táblabírák. — Deák Ferenc a »Táncsics-ügyet« kiadta elintézés végett álladalmi titkáranak azzal, hogy »Ő cs. k. Fensége a Nádor kir. helytartó két rendbeli hírlapot, nevezetesen *Március 15-ke* 139-ik és *Munkások Ujsága* 24-ik számát azon felszólítással teszi át: hogy arról értesítések, vajjon tételt-e ezek, mint sajtóvétségeket magokban foglalók iránt jelentés, s ha igen, történt-e ennek folytán amiatti eljárás és büntetés végett intézkedés?« — Az államtitkár még ezen az aktán kiadja: »Válaszoltassék: hogy a *Munkások Ujságában* megjegyzetteknek törvény útján megrovatása iránt már történt innen intézkedés (2085. e. sz. a.), ami azonban a Március 15-ében foglalt kérdéses tételt illeti, sajtóvétségi tárgyalásra az nem látszik alkalmatosnak lenni.« Az akta tehát elindult hivatalos körútján, azonban a történelem kereke sem állt.

A Munkások Ujságának e cikke kétségtelenül a radikálisoknak kemény és nyílt hadüzenete volt: az országgyűlésnek, a kormánynak, sőt a királynak üzent hadat. A baloldal ekkor már világosan látta, hogy Metternichéket Batthyányékban megint csak a reakció követte: eben gubát cserélt. »Ti falusi barátim, alkalmasint sokszor gondoltatok már ezt: ugyan mi lehet az a reactio. Mikor azt mondják: a reactio ezt meg ezt teszi, úgy kell érteni, hogy azon gonosz emberek, a mi ellenségeink teszük, kik a régi szolgaságot akarják visszahozni — oktatja Táncsics a falut — És ezt ők mindenáron képesek tenni. . . hát biz azok nem mások, niint amaz országnomorgató gaz Metternich cimborái.«⁷⁸

A »cimborák« pedig nem jól viszik a dolgokat; talán még státusadósságot is vállalnak, amit nem is mi csináltunk, amit Ausztria úgy követel rajtunk, mint valami útonálló: »fizess 200 millió forintot, akkor lecsillapítom az ellenetek lázadt oláhokat, tótokat, rácokat.«⁷⁹ Innsbruckban azt hirdeti, hogy a magyarokat megegyeszer meg akarja hódítani. A kormány pedig úgy felel erre, hogy folytonosan Bécsbe, Innsbruckba futkos és alkudozik a »gazemberekkel«, haboz, kételkedik, nem bízik a nemzet erejében, nem ismeri a nemzet szellemét, óhajtasát, tehát nem mer, nem tud úgy működni, ahogy az a szabad nemzet független és

⁷⁶ Orsz. Levéltár. Belügymin. Álladalmi titkár. 1848. Fontes 24, Positio 3, 7.

⁷⁷ Pesti Hírlap. 1844. 321. sz. 61. l.

⁷⁸ M. U. 1848. aug. 10. 20. sz. 306—307. l.

⁷⁹ M. U. 1848. árp. 23. 56—57. l., szept. 3. 27. sz. 362. l., szept. 7. 28. sz. 372—373. l.

önálló minisztériumához illik. Csinálhatott volna bankjegyeket, készíttetett volna fegyvereket és büntette volna meg maga rögtön a lázadókat. Ehelyett nem tiltotta ki a német bankokat és megtúrta a német tiszteket a hadseregben, ezért lett Szent-Tamás is. A képviselők sem működtek jobban és nem is lehetett tőlük jobban remélni, mert az »oly rövidlátóktól, kik a kormányintézkedéseket helybenhagyják, jó nem várható.« Végül is Táncsics vádoló, tetemrehívo cikkei gúnyba fulladnak; megint az országgyűlés jobboldalának szájába adja a szót, akik számadást tesznek a választóknak: »Mi már eddig is nagy dolgokat vittünk végbe, nem tehattünk még meg mindent, de annak nem mi vagyunk okai, hanem köztünk vannak néhányan, azok a szerencsétlen törpe minoritások, azok mindenben gáncsokodnak... de mi avval semmit sem gondolunk, hanem tirátok támaszkodva elszántan munkálkodunk, mert mi ismerünk titeket — ti megszoktátok mindig másoknak dolgozni, izzadni.«⁸⁰

A reakcióval való harcában a Munkások Ujsága megütözik a katolikus főpappal is. »A katolikus magas klérus tagjai a nemzeti gondolattól és függetlenségi törekvésektől még távolabb álltak, mint világi főuraink... A magas katolikus egyházi szervek ilyenformán az 1848—49-es szabadságharc idején a nemzetellenes feudális és abszolutista reakció előretölt hadállásai... Taktikájukat ebben az időben az jellemezte, hogy a nemzeti felelős kormányt, Kossuthékat katolikuselleneseknek, éppen ezért a katolikus egyházat és vallást veszélyben forgónak, a papságot üldözöttnek igyekeztek feltüntetni.«⁸¹

»Alá ne írják a katolikus népfiai azon kérelemlevelet, melyben az kéri, hogy az egyházi javak mostani állapotukban hagyassanak meg és ne higgyék a főpapság azon álhíreszteléseit: a papi javak a másvallásúak között fognak szétosztatni!«⁸² — figyelmezteti a parasztságot a Munkások Ujsága. Apüspököktől el kell venni a papi jószágokat, melyeknek jövedelméből a kanonokok, apáturak, püspökök, érsekek olyan úri módon élnek. Az első királyok ezeket a javakat istentiszteletet tartására, szegények gyámolítására, a nép tanítására adományozták. Most pedig a drága tanítót, papot, kántort, még a harangot is a szegény nép fizeti.⁸³ Az egyházat, a vallást meg kellene szabadí-

tani sok ódságtól: meg kell mondani a híveknek, hogy nem a ceremóniákban áll a vallás szentsége, mint amilyen a bűjtölés, a búcsújárás, mely csupán időpazarlást, pénz t jelent; ha hiszik a hívők, hogy Isten mindenütt jelen van, felesleges egyik helyről másira zarándokolni. Latin nyelv helyett, mondassék a mise magyar nyelven, így mindenki megérthetné. Helyes volna a papságot »civilizálni« (polgári öltözködésre bírni) és a nőtlenséget megszüntetni, így jobban összeolvadnak a polgársággal és nem lennének külön érdekeik. Állami fizetésük annyi legyen, hogy szükségét ne szenvedjenek, vagyonuk semmi. »Rontsunk, hogy építhessünk. Mindenben az időhöz alkalmaztassuk magunkat, különben letiportatunk.« — tanít a haladószellemű Táncsics.

Minden alkalmat megragad, hogy kiemelje a nevét azoknak a papoknak, akik példaadó hazafias magatartást tanúsítottak. Hiszen munkatársai, levelezői között is nem egy akadt az alsópapság köréből: »Kénézi Lajos, derék dolgozó társunk s lapunknak fáradhatatlan terjesztője, segédlelkész s most a rabló rációk ellenében álló lelkes nemzetőr, szinte két levelet küldött a harcmezőről, melyben megnyugtatón igyekezik a ráció ellen ment nemzetőröknek otthonmaradt kedveseit.«⁸⁴

A nagyváradi tudósító az »Alsópapság 48-as magatartása!« címen egy lelkes egyénről emlékezik meg, aki a szószékről éltette Kossuthot s elmagyarázta a népek, hogy »mit tesz az ellenség velünk s kinek a nevében.« Azután buzdította őket felkelésre; kiemelte még a nagyváradi katolikus lelkész, Salamon Endrét, aki, midőn riadót doboltak, nem tekintve 60 esztendejét, fegyvert ragadott és sorbaállt a nemzetőrökkel.⁸⁵

Annál nagyobb elkeseredés hangján nyilatkozott Táncsics a katolikus püspöki karnak októberben az uralkodóhoz intézett békéltető javaslatával kapcsolatban. Nem fogták meg a püspökök ezúttal sem a dolog igazi végét, meglátszik, hogy félig-meddig részesei az ármánynak, mely a népet semmivé akarja tenni. Nincs is ezenek a »híntőhöz szokottaknak« egy bátorító, felvilágosító szavuk sem a sarat taposó szegény emberhez, csak a királyhoz. Ezzel az egyoldalú föllépéssel mindenestire nyitva tartják maguknak a hátsó kaput; amennyiben az ármány győz, mondhassák, ők szóltak a királynak, a királynak meg így hízlelgethetek, ők nem tettek semmit a nép izgatására. »En tehát azt óhajtottam volna — fejezi be — hogy a katolikus főpapok egyetértve a többi vallásfelekezetek főpásztoraival, közös szózatban és közös tettben egyesüljenek a

⁸⁰ M. U. 1848. júl. 30. 18. sz. 275—280. 1. aug. 6. 19. sz. 291—295. 1., aug. 31. 26. sz. 357—359. 1.

⁸¹ Andics Erzsébet: Az egyházi reakció 1848—49-ben. — Forradalom és szabadságharc 1848—49. idézett mű. 410—411. 1.

⁸² M. U. 1848. jún. 9. 15. sz. 227—229. 1.

⁸³ M. U. 1948. máj. 7. 96. 1., máj. 14. 105—108. 1., júl. 30. 18. sz. 282. 1.

⁸⁴ M. U. 1848. aug. 20. 336. 1.

⁸⁵ M. U. 1848. dec. 8. 20. sz. 84. 1.

rép buzdítására, lelkesítésére, egyedüli és egyetlen legmagasabb céljuk lévén: e szegény elarult haza megmentése.⁸⁶

Ekkor már alig van — a parasztságon, munkásságon, a törpe minoritáson kívül — ember, aki ne félné a veszedelmes lázított Tánácsban és lapjában. Most azonban már ő sem rejti véka alá mondanivalóit: az úri bűnösöknek rögtön lakolniuk kell, ha nem akar a kormány vért és veszedelmet; Batthyány veszedelembe ejtette a hazát. »Szándékosan-e, vagy készakarva? Azt mi nem tudjuk, nemis állítjuk.«⁸⁷ — Helyesen látta a Munkások Ujsága, Batthyány, az arisztokrácia nemzeti érzelmű és haladó szárnyát képviselte ugyan, de a nagybirtokosostály még haladó és nemzeti érzelmű részében sem válhatott a reakció elleni harc közvetlen vezetőjévé. Az volt az elképzelése, hogy a bécsi udvart megnyerve a bécsi reakció ellenére, a király vezetésével, szövetségben a nagy- és középbirtokkal, létrehozza az ország újjászervezését. Kossuth kezdetben maga is támogatta a miniszterelnök kiegyezési törekvéseit. Ebben az időben Kossuthot mindkét irányzat magáénak vallotta és megpróbálja a maga oldalára vonni.⁸⁸ Politikáját Tánácsis így határozza meg: »Mindenképp az a tünik ki, hogy Kossuth küzködik magában, nem tud a többi miniszterekkel megegyezni. Valahányszor fellelkedik, mindig kitör belőle, hogy ő velünk, a kevesebbséggel érez, de aztán megint, mikor a minisiteri tanácsban okoskodnak, hidegen fontolgatnak, ministertársai leszavazzák, mert hiszen a többség határoz. Polgárminister, hazánk becsületére kérünk, válassz, ne ingadozzál, lépj ki, állj a kis minoritás élére, melyet te felindulásodban eltiporni akartál, ismerd meg hibádat s e lépésedet dicsőség fogja koronázni.«⁸⁹ Ezt Tánácsis aug. 6-án írta a Munkások Ujságába; a 31-i királyi leirattal szűföszlott a békés kiegyezés illúziója. Szeptemberben már válaszüton áll a nemzet: Jellachich átlépte a Drávát, mely egyben a reakció nyílt támadását jelentette. A király elárulta a nemzetet és Kossuth ekkor már nem ingadozott a nemzetet választani, a nemzetnek érdekeit a király fölé helyezni. E lépése újra szorosán kapcsolódott a baloldal politikájához. Tánácsis most teljes mértékben igazolva látja a függetlenségről és a köztársaságról vallott eszméit. Ő, aki 1847-ben Hunnia függetlensége c. munkájában és a Munkások Ujságának egészen a kezdetén hirdetője volt ezen eszméknek — társaság által alkotott törvény a legjobb fejedelmek

önkényénél többet ér; továbbá: a köztársaság minden eddig létezett társaságok közt a legtökélyesebb, mert legszeleesebb alapot nyújt — a teendők elsőjének látja a törvényesítő királyal szemben a gubernátorválasztást, mégpedig a miniszterek közül. »Csak a minister a népnek teljes bizodalmt bírja, miként Kossuth Lajos s teljes hatalommal felruházva legyen.«⁹⁰ — E cikkről önéletrajzában is megemlíkezik: különnyomatot is készített róla és maga osztogatta, hogy minél eredményesebb propagandát fejthessen ki. Ez történt okt. 3-án. 8-án az országgyűlés a végrehajtóhatalom gyakorlásával — a lemondott kormány helyébe — a Honvédelemi Bizottmányt ruházta fel; elnökévé az országgyűlés előtt tüntető tömegek akaratának megfelelően, Kossuthot választotta. A Honvédelemi Bizottmány megalakulásakor még a baloldal van többségben, később az országgyűlés tagjait, tizenkettőre egészítette ki s ekkor a baloldal ismét kisebbségbe került, de mégis lényegesen nagyobb befolyással, mint a Batthyány-kormány idején.

A gubernátorválasztással függ össze Tánácsisnak négy folytatásban közölt cikke Respublika címen.⁹¹ Három főszakaszra oszlik: az elsőben elmondja »mi kárt áraszt a király státusra, vagy nemzetre, még ha legjobb volna is, a másikban, hogy csak a respublika elégítheti ki a szabad polgárok kívánását, a harmadikban magyarázza, hogy kell intézkedni, hogy a haza az európai nagy nemzetek sorában helyet foglalhasson.« E cikkel kapcsolatban hozza Tánácsis újságja második illusztrációját; szintén szövegközi fametszet, 9×10,5 cm méretben, szignálva ez színes, de itt nem sikerült a mestert megállapítanunk. Felírása: Pragmatica sanctio. Nyitott papírostekercs közepén a magyar koronát ábrázolja, a felírás alatta, a papírostekercsen van. A tekercs alatt égő máglya, lángjai a tekercset nyaldossák, mely felett sűrű füst gomolyog. Tánácsis mindjárt cikke elején magyarázza falusi olvasóinak a kép értelmét: »de hiszen az igen könnyű: a pragmatika sanctio a koronával együtt tűzre van hánnya, ez az egész. E kettőt így meg kell égetni, vagy akármí más módon meg kell semmisíteni, különben nem boldogulhatunk soha.« Addig nem legalább, míg a koronát nem zárják múzeumba, hogy soha többé osztrák császár fejére ne tehesse; hiszen közülük már eddig is több mint 15 megszegte nekünk tett esküjét. Gubernátor kell a magyar népnek, mégpedig Kossuth személyében, akit egész népünk szeret és

⁸⁶ M. U. 1848. nov. 10. 13. sz. 55—56. l.

⁸⁷ U. 1848. dec. 5. 19. sz. 80. l.

⁸⁸ Mód Aladár: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért. Bp. 1951. 138—166. l.

⁸⁹ M. U. 1848. aug. 6. 19. sz. 297. l.

⁹⁰ M. U. 1848. okt. 3. 2. sz. 6—8. l. — Tánácsis: Életpályám. id. mű. 256—259. l.

⁹¹ M. U. 1848. okt. 13. 5. sz. 21—24. l. okt. 17. 6. sz. 25—26. l., okt. 27. 9. sz. 37—38. l., nov. 3. 11. sz. 45—46. l.

tisztel és aki népéért élni, halni kész. Minek nekünk a pompakedvelő, költséges királyság, nagy udvartartás, annak parádézó, gazdag püspökök. A király akkor kergeti szét az országyűlést, mikor neki tetszik, oka minden nyomorúságunknak. A republikában viszont a hatalom nem holtigtartó, vagy pedig apáról-fiúra szálló, egykézben összpontosuló: ott minden hivatalnok, a legkisebttől a legnagyobbig a nép választottja. — E cikksorozat a fejlődés menetében győzte meg a falut a propagált eszme igazságáról: »a népből átalatok választott 'Megváltó' csak Kossuth lehet!« Tánácsot ismét igazolta a történelem: 1849 április 14-én a nemzet trónfosztottnak nyilvánította a Habsburg-házat s ekkor a megszüntetett Munkások Ujsága helyett kiadott röplapjában, a Forradalomban visszatér Republika c. cikkére: »En egyedül voltam, még a mult 1848-dik évi octóberben, ki a Munkások Ujsága című lapomban lerajzoltatva a koronát elégettem s mutogattam, okokkal támogattam, hogy nem kell király s miért nem kell király.«⁹²

A radikális baloldali sajtó számára, melynek élenjáró és leghosszabbéletű képviselői a Munkások Ujsága és a Március Tizenötödike voltak, Kossuth személye jelentette az egyetlen s mindvégig népszerű nevet: a pesti nép mellett a forradalomnak és Kossuth politikájának a legkonzekvensabb és leghűségesebb támaszai. Mégis éppen Kossuth az, aki Tánácsot megróni, ellene intézkedéseket foganatosíttatni kényszerül.

Az események következtében Tánácsnak sikerült a nádor által folyamatba tett sajtóvétség-ügyet megúsznia. Láttuk: mikor a pert megszimatoalta, hogy a következőknek elejét vegye, a magyar katonát német lábön ábrázoló illusztráció felírása »Sajtópör« volt azzal a céllal, hogy az őt fenyegető bajra a vele rokonszenvező forradalmi közvélemény és baloldali lapársak figyelmét felhívja és bennük szövetségeseket találjon. Ezenkívül cikkeket közölt, melyben nyíltan kimondja, hogy őt lázítónak bélyegzik, vádolják, hogy a népet törvényellenes tettekre buzdítja, holott ő csupán a visszaélések száz és ezer neveit megírva, igazságot keresett a nép számára. Véleményét sohasem erőszakolta a népre, nem állította arról, hogy szentírás, de megnyitotta lapját mindenki számára, hogy a szabadságnak megfelelően mindenki kimondhassa, megírthassa abban, mit jónak lát, kívánhassa, követelhesse azt. Minthogy ezt az urak nem látják célszerűnek, lázítónak kiabálják ki és le akarják beszélni a népet a Munkások Ujsága előfizetéséről, olvasásáról.

⁹² Forradalom. Magyarazza és fejtegeti Tánács Mihály. Első ív Debrecen 1849 ápr. 79. l.

»Ha tehát még azt mondaná nektek valaki, ne hozsátok meg ezen ujságot, mert rossz, nem nektek való, lázító, ne higgyetek, hanem olvassátok el figyelmesen« — mondja a cikk végén.⁹³ — Ez volt az augusztusi helyzet. Szeptember 12-én a nádor aktáját megállította a történelem, de mielőtt »ad acta« tették volna, az államtitkár jónak látta a felzetére jegyezni: »Ezen levél expediciója a közben jött változásoknál fogva elmarad s irattárba teendő. JH.«⁹⁴

Vélnék, hogy ezek után a Munkások Ujságának tövis nélküli az útja; csakhogy a válságos időkben a képviselők nem működtek olyan buzgalommal és erélyesen, amely kellett volna, cikket közöl a henyé és kártyázó képviselőkről, megrója a kötelességmulasztókat. »Ézért Kossuth elnöknl bevádoltak — írja önéletrajzában — s lapomnak azon⁹⁴ számát lefoglalták, állítván rólam, hogy én abban úgy beszélek, mintha a Ferdinánd császár-király által hirdett proklamációt támogatom. Kossuth magához hivatott, kijelenté előttem, hogyha nem Tánács volnék, az igazság kezébe szolgáltatna át.« Míg Tánácsot ellenségei augusztusban a meggyezést megkísérlő kormány politikája veszélyeztetésének ürügyén kívánták ítélszék elé állítani, most Kossuth segítségével kívánták ugyanezt, hazaárulónak bélyegezve. Másik alkalommal, meg az országgyűlésen, nyíltan — bár nevének említése nélkül — rója meg Kossuth, mondván, hogy ekkora veszedelem közepette nem a »legelőkkel kell veszedni, hanem a hazát kell megmenteni!« Mire a képviselők nagyobb csoportja a nevé kezdte kiabálni. Önéletrajzában erre a következőképpen emlékszik vissza: »Elsodálkoztam e deus ex machina fölött; hogyan tévedt Kossuth erre most, épen most; gondolám, talán egyik ellenséges képviselőtársam épen beszéde előtt ingerelte föl ellenem.«

Az az ellentmondás, mely a forradalmi tömegnek és a forradalom nemesi vezetésének érdekei között fennállott, okozta e tömeg szócsövének, a Munkások Ujságának halálát.

A lap ellen nyíltan és a kulisszák mögöl

Tánács önéletrajzában igyekszik megmagyarázni a Munkások Ujságának megszűnését;⁹⁵ lapját a tanulatlan nagy sokaság érdekében írta és adta ki, az »úri mivel

⁹³ M. U. 1848 aug. 27. 25. sz. 345—346, 351. l.

⁹⁴ Orsz. Levéltár. Belügymin. Álladalmi titkár. 1848. Fontes 24. Pos. 3.

⁹⁵ A M. U. 1848 dec. 22. 24. sz.

⁹⁶ Tánács: Életpályám. idézett mű. 150—151, 155, 162, 165, 193, 214. l.

osztálybeliek» azt gondolták, hogy előfizetőinek száma talán 15 ezerre is rúg s ezt a hatalmas tömeget tetszése szerint vezeti, amerre akarja, tehát mindent elkövettek a kisszámú más érdekűek, hogy újságja terjedését meggátolják, a lapot megszűntessék. Négy közelebbi okot is említ: először a posta nem fogadta el belügyminiszteri külön felhatalmazás nélkül a lapra az előfizetést, ez pedig legtöbbször nem érkezett meg. Másodszor azt terjesztették felőle, hogy ő nem a népek, hanem a zsidóknak a barátja, talán nem is keresztény, hanem maga is zsidó. Azután a »kend« címzést akarva általánossá tenni, a művelődést gátolta és a népet a barbárságba kívánta visszacsúlyszteni. Végül a belügyminiszter ellennéplapja, a Nép Barátja az államtól minden támogatást megkapott: maga a belügyminiszter 10,000 példányt rendelt belőle államköltségen s ingyen küldte meg szétesztásra a falvaknak. »Ily viszonyok s rám nézve mostoha körülmények közt nem azon csodálkoztam — fejezi be — hogy a Munkások Újságának előfizetői többre nem szaporodtak, hanem inkább azt, hogy azok száma ennyire is emelkedhetett.« A szerkesztő visszaemlékezése, az okok felsorolása azt az érzést kelti, mintha szándékosan lepleznék, elhallgatná azt a hajszát, amelynek a reakció lapjával együtt középpontjába állította. Már az eddigiek is jóval többet áfultak el abból, a többi közt azt is, hogy Táncsics világosan a dolgok mögé látott és mindig oda irányította a támadás hevét, ahol a jobboldalra a legnagyobb csapást mérhette, sajtóharca tudatos és tervszerű volt. Igaz, hogy a jobboldalon is ez volt tapasztalható.

A radikális sajtó működésének kezdetén a reakció rögtön észrevette az őt fenyegető veszélyt és összejöveteleken, magánlevelezésben, saját orgánumban szeri-szama nem volt a »dolgok megbeszélésének«, az elhárító hadicselek kidolgozásának. Így például Bártfay László ügyvéd, a Károlyi grófok titkára már 1848 máj. 8-án így ír egy Károlyi Györgyhöz intézett levelében: »... a hírlapok izgatnak s mindenféle híreket és okoskodásokat terjesztgetnek, főképp a „Mártius 15, napilap... nyíltan hirdeti már, hogy szándéka revolutio. A kormány pedig ennek ellenében hallgat, mind a mellett, hogy alkotmányunk monarchiai és így ezen állapotunkat kellene consolidálnunk, s továbbbi zökkenések vagy épen gyászos dula-kodások nélkül iparkodnánk átalakulni, mert már is bizony nyaktörő ugrást idéztek elő Mártiusi haza boldogítóink.«⁹⁶ A konzervatív Budapesti Hírlap jún. 24-én álcírogatással inti eberségre híveit, igyekszik ellensúlyozni a táncsicsi hatást: jóakaratu,

buzgó, elnyomott embertársaiért mindenre kész ez a Táncsics, de ami az ilyen emberek-nél gyakori: elfogult, egyoldalú, korlátolt, szenvedélyes rajongó, multjának emlékeitől nem tud menekülni. Tanácsaival sokszor többet ront, mint használ. Szerencse, hogy a magyar indolens, nehezen mozdítható ázsiai népfaj, így az izgatás nem hat rá olyan veszélyes mértékben. — E sorokat követő napon a Munkások Újságában megjelenik szerkesztőjének panaszkodó cikke, sajtóját el kellett adnia, mert a belügyminiszter követelte rajta a biztosítékot. — Erről már előbb szoltunk; nem állíthatjuk, hogy ez a Táncsics ellen indított hajszának egyik kiindulópontja. Tény azonban, hogy a Táncsicssal, politikájával később sem rokonszenvező belügyminiszter, Szemere Bertalan ragaszkodik a sajtótörvény 30-ik §-nak 2. pontjához, mely szerint a pestvárosi nyomdatulajdonos vagy 4000 frt készpénzt, vagy 8000 frt birtokra betáblázott kötelezvenyt ad biztosítékul. »Csak hogy a hatóság arra ügyeljen: hogy a birtok becsű törvényes módon történjék... Táncsics Mihály vagyonára nézve is... — szól a Pestvároshoz intézett rendelkezés. Rottenbiller helyettes polgármester újra felír a belügyminiszterhez, minthogy Táncsics házingatlanai nem érnek 8000 frt-t: »... Táncsics Mihál a miniszteri rendelet értelmében adandó biztosíték iránt felszólítván, oda nyilatkozott, hogy: József városi két háza csak 2000 pftnyi értékű lévén azok kivánt biztosíték gyanánt elégségeseknek nem tarthatnak, kezest pedig, vagy olyt egyént, ki azt készpénzben letenné, elő állítani nem képes — egyébként megjegyzi, hogy nyomdájá csupán egy sajtóból állván, abban egyedül saját munkáit s hírlapját nyomatja — s hogy e szerint azokért már mint szerkesztő és kiadó is felelősséggel tartozván, a nyomdáért, nyújtandó biztosíték feleslegessé válik. — Ily körülmények közt tehát, miután Táncsics Mihál nyomdájától megkivánt biztosíték erejéig sem készpénzt, sem pedig fent írt módon kiadandó kötelezvenyt nem nyújthat, — az iránt utasításért vagyunk bátrak esedezni, valjon a f. é. ápril 28n 323/13 sz. a. költ. miniszteri rendelet 8ik pontja értelmében a kérdéses nyomda bezárassék-e vagy sem? Költ. Budapesten az 1848 évi június 14n tartott tanácsülésből. Rottenbiller h. polgármester.«⁹⁷ A polgármester jóindulata azonban hiabavalónak bizonyult. Szemere kérelmelhetlenül elutasította a teirátot. Ennek következményeit már ismerjük.

Megdöbbenéssel kell az ellenfélnek tapasztalnia, hogy a Munkások Újsága mind-emellett él és virul. Most rágalomhadjáratba kezd. Táncsics zsidó, sőt bolond; nevetség-

⁹⁶ A forradalom és szabadságharc leveles-tára, idézett mű. 231. l.

⁹⁷ Bp. Székesfv. Levéltára. 2089/B., 8918.

sen viselkedik, korlátolt — tódítja a Budapesti Híradó hamvaiból támadt pecsovics Figyelmező — ha több esze volna még veszedelmes is lehetne.⁹⁸ Így ír a bécsi kormány félhivatalosa, a Pester Zeitung is.⁹⁹ — A Munkások Ujságának olvasóihoz is eljut a rágalom — hiszen az is volt a cél — először csak egymásközt beszélük meg a szegény szerkesztőt, aki elméjében megfogyatkozott volna, azután levélben fordulnak hozzá nagy röstelkedve. Táncsics megnyugtatta őket a hír alaptalanságáról: ellenségei koholmány, mert a parasztság »javára beszélt.« Szerencsétlenül akarják tenni ezért egész életére. Elmebőrödöttségét avval bizonyítják, hogy nevét megváltoztatta (t. i. Stancsicsról Táncsicsra!), polgártársait »kend«-nek szólítja, viselete egyszerű vászonkabát, mint a nemzetőröké és abban jelenik meg az országgyűlésen is, ott pedig beszédei nem könyörgő hangú, órákhosszat tartók, hanem röviden kimondja, ami szívében fekszik.¹⁰⁰ — 48 szeptemberében már Kossuth Hírlapja is cikkezett ellene, megvádolva, hogy fonák elveket akar a népre erőszakolni, a politikai elveket előbb találja ki, mielőtt jól meggondolná. Táncsics csak lakonikusan odaveti nekik: »Elhisszük nektek, hogy az egyenlőségi elv nem tetszik; nektek az fonákság.¹⁰¹ Ugyanitt támadja meg Horarik János is, felhasználva az alkalmat, hogy Táncsicsot egy, szerinte — gyanúsító cikkével kapcsolatban megleckéztesse: »Te népevezér vagy — írja — ez ritka szerencse. De a szerepben súlyos felelősség is fekszik, hogy a népet, meg ne rontsd, rossz példával ne bősítsd, sikamlós tanáccsal meg ne veszregesd, mert akkor átok fejedre, átok poraidra is!...« Táncsics csodálatos hidegvérrel fogadja a támadásokat; ritkán és akkor is röviden felel. Leginkább akkor, ha az ügy érdekében arra multhatatlanul szükség van, ha személyes szabadsága, még inkább a lap léte forog kockán.

A nyíltan harcolók nagy táborához tartozik a Nép Barátja is. Az összecsapás a Munkások Ujsága 1848 aug. 13-i számából indult ki. Ebben egy szabolcsi levelező kifejti, hogy Táncsics ujságja jobb, mint a Nép Barátja, nem is tetszik a parasztságnak, mert olyan »kicsit teszen fel róluk, annyi hibával szólal el, mintha ők másforma beszédet meg nem értenének. Ha ujságíró akar lenni, ne papoljon, hiszen már bele is untak, annyit beszéltek tiszteletes uramék, meg nem is úgy, hogy az ángolt ángliusnak mondanák, — ha más formátumban nem

kapja magát, az öt huszast sem éri.«¹⁰² Nem haragból mondja, de a versifikálása is boldog időre való, holdvilágon; most dolgot, meg hírt kell közölni, meg pedig igazat az emberekkel. — Ezt a vidéki tudósítást Táncsics még a maga véleményével is megtoldotta, mondva, hogy ez a különös ujság úgy beszél az ő falusi barátainak, mintha nem is volna józan eszük, mintha valóságos »sült bolondok« lennének. Ebből a lapból azután nem sokat okulhatnak, mégis az oktatásügyi miniszter ezt ajánlja különösen a parasztság figyelmébe, sőt ingyen is osztogatja.¹⁰³ — A Nép Barátja szerkesztője, Vas Gereben (Radákovic József) nyomban válaszol. Felháborodottan utasítja vissza Táncsicsot, aki a közös mesterségen, az ujságíráson marakodik. Nekik néplapíróknak elsőrendű feladatuk »a hályogot leszedni azon népnek szeméről, melyet századokon keresztül kiszámított gázság tartogatott vakoskodásban.« S helyette Táncsics a Nép Barátja szemére hányja erősen magyarázó stílusát. Magyarországon milliók vannak — folytatja — akik valóságos gyermekek és beszélhet Táncsics, amit akar, ők szokott írásmódjukról ezután sem térnek el.¹⁰⁴

E visszautasítást azonban csupán a szerkesztőtársak egyike, Vas Gereben fogalmazta, Arany János teljes mértékben egyetértett Táncsicsal. Pontosan ugyanazokért a szerkesztési hibákért róttá meg Petőfihez írott leveleiben:¹⁰⁵ »Ha valaha valamit megbántam életemben, nem egyéb az, minthogy a Néplap szerkesztését ki engedtem csúzni kezeimből... soha pironságosabb kenyeret nem ettem, mint ez. Óhajtanám nevemet visszavonni a szerkesztésből, de már késő, benne vagyok... barátom, nem ily néplap szerkesztése volt az, mit én felvállalni nem mertem.« Bírálja rossz formáját: hetenként egy kis ív, nagy címmel, széles szélekkel, minél ritkább s öregebb betűkkel nyomva, benne pimasz beszédek »allopathai özöne«, vidéki levelet bárhonnán és bármilyent felveszik, csak ívet töltsön vele. Ezután kifejti saját néplapszerkesztési elveit. — Arany valóságos politikai és szépirodalmi lapot akart a népnek adni, saját értelmjes nyelven; ívének első levelére politikai vezércikket kívánt, mely akár a törvényeket, akár a napi politikai eseményeket népies nyelven, de hosszadalmas komázás nélkül fejteget. Minden politikai kérdés alapvonalában illeti a népet, mert a nép »többé nem misera plebs contribuens, hanem a kormányzó és törvényhozó hatalom.« Holmi mondvacsi-

⁹⁸ M. U. 1848. aug. 6. 19. sz. 304. l.

⁹⁹ Pester Zeitung. 1848. júl. 23.

¹⁰⁰ M. U. 1848 aug. 6. 19. sz. 300. l.

¹⁰¹ M. U. 1848 szept. 17. 31. sz. 400. l. Kossuth Hírlapja 1848 nov. 10. 114. sz. 506. l.

¹⁰² M. U. 1848 aug. 13. 21. sz. 320. l.

¹⁰³ M. U. 1848 aug. 13. 21. sz. 319. l.

¹⁰⁴ Nép Barátja. 1848 aug. 27. 13. sz. 192—196 l.

¹⁰⁵ Arany János levelezése író-barátaival. Bp. 1888. I. köt. 164—169. l.

nált poézis és épületes keresztényi tanftás ne foglalja le az irodalom rovatát. Csak avatott kezekből fogadjon el a szerkesztő irodalmat, sületlenségét még akkor sem, ha ingyen adják. Kísérje figyelemmel a napi eseményeket a hazában és a külföldön: vegye fel az események fonálát — röviden magyarázhatja a multat — adjon népies, de hí tudósításokat az országgyűlésről, a fővárosi és a vidéki mozgalmakról, a 48-as csaták színhelyeiről. Mindehhez csak annyi magyarázatot fűzzön, amennyi a tárgynak egyszerű, de éptermészetű elme által való megértéséhez szükséges. Nem kell a népet olyan ostobának tartani, mint a Nép Barátja teszi. A nép nehéz dolgokat is megért, tapasztalásból mondja, hogy sok földművelő polgártárs »megalacsonyítva érzi magát a lapnak veszettül magyarázó modora által.« Hallotta mondani: »Csak olyan ez komám, mint mikor a gyermek az álmoskönyvből mesél, nincs ebben az országról semmi okos dolog. Tisztelni kell a népnek e komoly kedélyét, nehogy gúnynak vegye az örökös komázást, s meghosszszankodják.« Nagyon rosszul teszi Vas Gereben, hogy a nép előtt elhallgatja a politikai igazságokat, vagy pláne elferdíti: »Mindig az volt a baja népünknek, hogy titkolóztunk előtte, nem fedeztük fel a dolgok valódi állását, s ezáltal nem engedtük kifejezni a közérzést. A népnél közvélemény nincs, nem is lesz soha, míg az ország politikai életét csak néhány tudakos ember, az úgynevezett intelligencia kísérheti figyelemmel, de terjedjen el csak közötté oly lap, mely őt a politikába a napi események hí közlése által, mint egy practice belevezesse, azonnal fel fog lángolni romlatlan keblében a hazaszeretet, s nem kellend őt bottal kényszeríteni a hon védelmére.«

Most, hogy ismerjük Táncsics ujságját, meglepő, milyen nagy a kivitelezett Munkások Ujságának lényegbevágó hasonlósága Arany szerkesztésbeli elgondolásához. Magyarázata a két népfai azonos lelki-alkata, másodsorban szerkesztői rátermettségük.

A két vérbeli néplapszerkesztő elveivel homlokegyenest ellenkezett a Nép Barátja formájában, tartalmában egyaránt. Ezt még a kormánynek is be kellett látnia, a jobboldaliak sem hallgathatták el. Révész Imre például a Kossuth Hirlapjában »Népünk polgári élete« c. cikkében így ír erről:¹⁰⁶ bár Táncsics fonák elveket hirdető néplapjánál józanabb, nagy kár, hogy hézagos a lap tükre, túl nagyok a betűi, igen ritkák a sorai, túl nagy teret foglalnak el benne a versek, pedig most nem kellene a teret és a fáradságot sajnálni a néptől.— Világot vet a lap népszerűtlenségére is: »A vidéken,

ahol élek, nem olvassa a népnek egy század-része sem; s gondolom, hogy ez másutt sincs különben.« — Nem csoda, hogy ez a lap hatás nélkül maradt a parasztság körében; hiszen erőszakoltan parlagias cikkeivel állandóan alátámasztani igyekezett a parasztság meglévő helyzetének a jogosságát, sérelmeik orvoslásának még a gondolatától is tartózkodott; s ha »földosztó népámitókról« szólt és azoktól óvta a parasztságot, félreérthetetlenül a Munkások Ujságjának szerkesztőjére kellett gondolni. Miután a nép szószólóját végtelen szeretettel vette körül, Vas Gereben cikkei éppen ellenkező hatást váltottak ki belőle.

Hiába támogatta agyon a kormány saját néplapját, engedte el a szerkesztőnek a lapbiztosítékot, ráruházva azt részben Pest-vármegyére, részben Pest-városára,¹⁰⁷ hiába engedélyezi bármely nyelvű kiadásának ingyenes postai szétküldését,¹⁰⁸ hiába rendeli el, hogy nyelvi különbség nélkül minden község rendelje meg, a falu előljáróságai fizessenek elő,¹⁰⁹ — a lap nem kell. Legfeljebb azok a számok találnak gazdára, amelyeket ingyen elküldözgetnek a falvakba, mint Eötvös József közoktatásügyi miniszter 600 előfizetett példányra.¹¹⁰ A lappéldányokat csupán a »megajándékozott« hatóságok nyugtázzák, a nép nem köszöni meg.¹¹¹

Erdősi Pál postamester egyenesen Kossuth Lajosnak panaszolja, hogy Eötvös 600 ingyen példányá algha fogja a »jelen alkotmányos jogait élvezni nem tudó és félremagyarázó népet felvilágosítani és a bujtogatók által felingerelteteket lecsillapítani«, mert nem jutnak el a nép kezébe. Javasolja, hogy a járásbeli szolgabírák vonják kérdőre az előljáróságokat: elhozzatták-e a postáról a lapot, felolvassák-e vasárnaponkint, az olvasóegyletekben. Mert, »ha ezen ügy felügyelet alatt nem leend quod erat demonstrandum felvilágosított szemek olvasandják a lapokat, és az üdvös szándék ép úgy visszapattan az elérni kívánt céltől, mint kőszirtre lőtt golyóbis.«¹¹²

¹⁰⁷ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstroma. 1848. Fontes 2, Positio 69, 222, 232.

¹⁰⁸ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstr. Fontes 2, positio 216. Miniszterelnök és honvédelmi bizottm. 1848. 1842.

¹⁰⁹ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstr. Fontes 2, positio 226. Közlöny 1848. II. köt. 818. I.

¹¹⁰ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstr. 1848. Fontes 2, Positio 204. — *Szinnyei József*: Hirlapirodalmunk a 19-ik században 1848. és 49. — Vasárnapi ujság. 1865. 546. I.

¹¹¹ Orsz. Levéltár. Miniszterelnök és Honvédelmi Bizottm. 1848. 1225.

¹¹² Orsz. Levéltár. Kossuth Lajos iratai.

¹⁰⁶ Kossuth Hirlapja. 1848 szept. 14. 65. sz.

Vas Gereben hatalmas szövetségest kapott Kazinczy Gáborban és az ő közvetítésével közel húsz megyében. Az ifjúságában maga is haladó reformer Kazinczy Gábor, Fáy András, Vörösmarty, Wesselényi Miklós jó barátja, kinek írásait 48 előtt a cenzura nem engedélyezte, aki még 1839-ben »Népbarát« címen akar művet kiadni — ugyanez a Kazinczy Gábor, a 48-as képviselő megállt a forradalmi úton, sőt visszafejlődött. Ő is azok közé tartozott, akik semmiesetre sem kívánták a baloldal győzelmét, sem a baloldal szeptemberi forradalmi szerepét megszüldíteni. Az volt az ő törekvése is, hogy megakadályozza a kormányzat balratolódását, Kossuthot kivonja a megerősödött baloldali befolyás alól. 49-ben Debrecenben már a békepárt bizalmi embere, a detronizációt kárhóztatja, Madarász legkíméletlenebb támadója s a Zichy-féle gyémántok ügyében a vád kezdeményezője. A Munkások Ujságjának és szerkesztőjének ő is nyílt ellensége. »Nem gondolná az ember, mennyi baja van Kazinczy Gábor képviselőtársamnak a «Munkások Ujságjával» — írja Táncsics szept. 29-én lapjában. — A gyűlések kezdete előtt már többször afölött viszálykodott velem, hogy újságommal a népet elrontom, egyébiránt azt nyilatkoztatta, hogy nagy szerencse, hogy azon a vidéken, honnét ő követ, tudniillik Zemplénmegyében, senki sem olvassa s óhajtja is, bár sehol sem olvasnák. — És ugyancsak Zemplénmegye felszólítja Fehérmegyét, alkalmasint a többi megyéket is, hogy lapom eltiltását sürgesse...¹¹³ A továbbiakban hosszan foglalkozik a Közlöny 1848. 23. sz.-ban is közzétett zemplénmegyei «felszólítás»-sal és a Kazinczy-féle emberekkel: ismerte már az előbbi időkből Zemplén és Fehérmegye szellemét, nem csodálkozhatunk, hogy nekik a Munkások Ujságja nem tetszik; mint-hogy Kazinczy zemplénmegyei követ és nem egyszer mások előtt is nyíltan vallotta, hogy az ő (Táncsics) lapja néprontó, ennél-fogva megyéjében csak Kazinczy indítványára születhetett meg a lapbetiltó felszólítás.

Zemplénmegye »közönsége« Szemere Bertalan belügyminiszterhez intézte feliratát a »jelen átalakulási korszakban oly veszélyes s a tulajdont kárhózatosan tiporó« lap ellen.¹¹⁴ E vésteljes, ragályos gyomot addig kell kiirtani szerinte, míg nem késő és pedig rendkívüli körülmények között, rendkívüli úton. Miután sajtóper hosszadalmas eljárás jelentene, a »belcsendet és vagyonbiztonságot veszélyeztető« hirlapot nyomban kobozza el és tiltsa be a belügyminiszter; »ebben kívánságunk teljesülését annál fogva is

¹¹³ M. U. 1848 szept. 29. 1. sz. 2—4. 1.

¹¹⁴ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstr. 1848. Fontes I, positio 557.

reméljük — szól a befejezés — mert azáltal a közrendű nép sem fosztatik meg olvasási mezejétől, amennyiben a »Nép Barátja« hirlapot épületesen használhatja. Kelt 1848-ik évi sept. napján SA-Ujhelyben tartott bizottmányi gyűlésünkben.«

Zemplén-megye az ügy sürgösségére való tekintettel, nem várta be a belügyminiszter intézkedését, felszólítását rövid úton áttette több megyébe és ezzel elindította a belügyminisztérium felé az azonos tárgyú feliratok lavináját: Bereg-, Fejér-, Vas-, Sopron-Fogaras-, Sáros-, Torda-, Zaránd-, Aranyos-Szepes-, Szolnok-, Kolos-, Hont-és Trencsén-megyékét, valamint »több bökényi« lakosát.¹¹⁵ Valamennyi azzal kezdődik, hogy Zemplén-megye levelétől indítva határozta el maga is a felírást és ezt követi a Munkások Ujságja ellen való tiltakozás, a betiltás kérése. Érdekes Bereg vármegye, amely habozik határozott állást foglalni: Zemplén-megye felírata a sajtószabadság eszméjével ellenkezik és ezért általa el nem fogadható; ellenben »mi is tisztelettel sietünk megkérni Önt — írja a belügyminiszternek — hogy ha e lap szerkesztője túlbúgó szabadelvű irányait még túlbúgóbbá tenné, s ezáltal a közcsend megzavartatását eszközölné; íranta a folyó törvények szerint intézkedni méltóztassék.«

A megyék harca a lap ellen szeptemberben kezdődve átnyulik egészen október első hetébe. A belügyi államtitkár az ügyet átteszi az igazságügyminiszterhez már szept. 25-én azzal, hogy »ezen ígató s a közbátorság-és vagyonbiztonságra nézve veszélyes irányú lapot« annál is inkább be kell tiltani, mert értesülése szerint »korábbi számaiban tapasztalt hasonló áltanonok miatt, az igazságügyminisztérium részéről már előbb megtörtént a sajtótörvények értelmébeni kellő intézkedés.« A Munkások Ujságjában megjelent »rendbontó és féktelenkedésre ingerlő cikkek közül felsorolja a »Boldog isten hová jutottunk« (24. sz.), »Egyenlőség és lázítás« (25. sz.), »Pénzed, vagy életed« (28. sz.), »Ki a jó hazafi?« (30. sz.) »Jó tanács a pokolból« (32. sz.) címűeket.

Ebben az időben következik be a forradalom szeptemberi győzelme; a megalkuvók és a baloldal harca megtorpan. A jobboldal visszahúzódik, várakozó álláspontra helyezkedik, egyelőre kilátástalan Kossuth és a baloldal szövetségének a megbontása. Ilyen szellemben fogalmazza meg az igazságügyi államtitkár, Ghyczy Kálmán az országos Honvédelmi Bizottmánynak címzett kísérőiratot a megyék Táncsics-aktáihoz. Leszögezve a tényállást kifejti, minthogy kényes

¹¹⁵ Orsz. Levéltár. Belügymin. rendőri oszt. lajstr. 1848. Fontes I, Positio 616, 617, 622, 642, 644, 649, 651, 656, 657, 659, 660, 667, 669, 717, 740.

természetű politikai ügyről van szó, kéri a Honvédelmi Bizottmány utasítását: »Részemről mindazonáltal megjegyzem, hogy a jelen idők körülményeit sajtó perek megkezdésére, s folytatására egy általában nem vélem alkalmasoknak s azért az említett megyék kívánatát, a hírlapok politikai útoni betöltésének különben is helye nem lehetvén, — jelenleg teljesíthetőnek nem tartom, de kénytelen vagyok még azt is megérteni, hogy miután a sajtó vétségek feletti bíraskodást szabályozó ministeri rendelet szerint nem csak az esküdtek, hanem még a bűnvizsgáló bírák, s közbírák is a törvény hatóságokban a kormányynak minden befolyása nélkül választattak, a Magyar Jurynél függetlenebb Európában alig létezik és így a netalán megindítandó közkeresetnek eredményeiről is most főképen kezkeskenni semmi esetre sem lehet — amint ezt egy részben tanúsítja az is: hogy a fentebbiek szerint, s éppen a kérdéses újság ellen megrendezett közkereset eredményéről is jelentés az illetőktől az igazságügyi minisztériumhoz mind eddig nem érkezett, s a közelebbi idők nem is voltak olyanok, hogy e részben ezen minisztérium által további intézkedés tétethetett volna. Kelt Budapesten, november 23-án, 1848.«

Az akta — amint az felzetéről kiténik — Kossuth kezébe kerül döntés végett, eredménye: »A Bizottmány osztja az igazságügyi álladalmi titkár véleményét.« — Tehát Táncsicsnak ezúttal is sikerült megmenekednie.

A meplén-megyei körlevélnek híre eljut a falvakba is: Hetesy János somi tanító írja meg a közvéleményt a Munkások Ujságjában: egy szál gyertyája van a népnek s az se vizsgáljon többé szabadon? — Itéljen Kazinczy Gábor e nép ajkán csüggő versidézetből:

Csak az az üdvösséges út
Melyen tör Táncsics és Kossuth
S ki ezeket nem követi
Az hazáját sem szereti.

Ezután gúnyolódó rigmussal zárja levelét:

Egy fecske nem csinál tavaszt,
Jól tudhatja Kazinczy Gábor azt.¹¹⁶

Ilyen hullámzó harc, tengernyi intézkedés, véget érni nem akaró kormányakták özöne, sajtóhadjárat, rágalmasz, áskálódás kereszt-tűzében végül is 48 decemberében a Munkások Ujságja egyik parasztlevelezője, meg-sokalva a Nép Barátja szüntelen pártolását, tukmálását, felveti a kérdést: ha a két néplap közül Táncsics is hasznos, azt miért nem támogatja a kormány; ha meg káros,

miért nem szünteti meg.¹¹⁷ Bár Táncsics ismeri lapjának egy cseppet sem rózsás helyzetét, még sem sejtí, hogy a Hunkár-féle kormánybiztosok, fogdmeg-kopók állandóan nyomon vannak; nem sejtí, hogy levelezője mennyire ráhibázott a közeljövőre: lapja megszüntetésére.

Nála lényegesen többet tud már Vas Gereben s ki nem tombolt dühében elsőnek siet a »haldokló oroszlanba« marni. Még egy cikket Táncsics ellen a Kossuth Hírlapjába s benne búcsúztatónak elmondani, hogy az a bolond Táncsics készakarva vagy ostobaságból a reakció kezére dolgozott. Lapja többet ártott az egyszerű barát bibliájánál, mellyel a bűnös feletti megbotránkozásában a győnöt fejbévágta. Ő okozta azt is, hogy a nép nem sietett a haza védelmére, nem adott katonát. Batthyányt hasbalövessel fenyegette. A népnek azt tanította a magántulajdonról, hogy »ebé, ami a másé«, mert a jog szerinte állapot, melyben az ember azt cselekszi, amit akar, holott jus autem est quod alterum non ledit. Izgatott úr és kaputos ellen, akasztásukat, főbelövésüket javasolta. A sajtószabadsággal úgy bánt, mint mikor a majom beretvát kapott és a macskán tanult beretválni. Jó volna, ha a lapjában írtakat végig gondolná, s ha józan esze volna, nem a mellét, hanem a fejét verné a — falba.¹¹⁸

Most már gyorsan peregnék az események. Az országgyűlés nagy többsége, a jobboldal, egy emberként kívánja a lapbetiltást, jelentések és feljelentések sürgetnek, a háló összezárul.

Gréfl pesti bíró 500 ezüst forint büntetésre ítélte a szerkesztőt, mivel a biztosítékot nem tette le lapjáért a városi hatóságnál, egyben 100 ft. büntetés terhe mellett kötelezte ennek lapja legközelebbi számában való közlését. A büntető rendelkezésnek Táncsics dec. 26-án, a 25-ik számban »Éljen a sajtószabadság és Gréfl a pesti bíró« címen eleget is tett. Méltatlankodva panaszkodik olvasóinak, hogy ilyeneket közöltetnek vele, mikor Windischgrätz az országba tört és másról kellene a népet tudósítani; gúnyosan hozzátessi, ő mégis »hálával tartozik« a pesti bírónak, mert az tudomására hozta, hogy kíméletesen járt el vele: a pénz-büntetés mellett egy évre fogságra is vet-hette volna. S mindez azért, mert ujságjában kimondja meggyőződését, mert a népnek tanítja, amit tennie kell.¹¹⁹

Bár a közvéleményt a Munkások Ujságjának megszüntetéséről fokozatosan tájékoztatta az ellenséges sajtó, az előkészítés mégis lépésről-lépésre történik: mert a lap a legnagyobb, legfélelmetesebb tömegé, a

¹¹⁷ M. U. 1848 dec. 8. 20. sz. 83—84. l.

¹¹⁸ Kossuth Hírlapja. 1848 dec. 28. 154. sz.

¹¹⁹ M. U. 1848. dec. 26. 25. sz. 101—102. l.

¹¹⁶ M. U. 1848. okt. 27.

népé. Év vége van, az utolsó decemberi szám még jelenjék meg Gréfl betiltása ellenére; ha 49-ben nem folytatódik, új esztendő kezdetén már nem olyan feltűnő. A Honvédelmi Bizottmány értesíti Pestváros hatóságát, hogy legtávolabbról sem kívánja betiltó rendelkezését érinteni, Táncsics lapjának 26-ik számát azonban, ezt az utolsót engedélyezi és postai szétküldését, terjesztését Pest hatósága se akadályozza. A Honvédelmi Bizottmány azzal indokolja e kormányrendeletét, mivel a Honvédelmi Bizottmánynak »nyílt rendelete« közli a lap.¹²⁰

Táncsics rögtön megérti a helyzetet: betiltó törvényes vádat ellene csakis lapja megindulása óta függőben lévő és annak idején Magyar Mihály jótállásával elintézettnek vett kauciója címén emelhetnek; tehát a soron lévő legfontosabb teendő a biztosíték elintézése. Sebteben megegyezik a Lukács és Társa — a társ Somogyi Károly esztergomi kanonok — tekintélyes lapkiadó nyomdával lapja elkövetkező 1849-ik évére: Lukács nyomja, adja a biztosítékot, vállal minden költséget és ennek fejében az előfizetések $\frac{1}{3}$ -a a nyomdácé, a tiszta haszon $\frac{2}{3}$ -a a szerkesztőé.¹²¹ Anyyira bízik az ügy jó elintézettségében, hogy meghirdeti lapját 1849-re. Lapja utolsó számában még megemlíti azokat a heverő cikkeket, amelyeket helyhiány miatt csak 1849-ben közöl. »Majd jövőre, ha csak lehet, többet teszünk« — írja biztatva és bizakodva. A 49-re tervezett lapot már hetenként háromszori megjelenéssel hirdeti, 4r alakban, háromszor félírvnyi terjedelemben, 2 ft. 24 kr. félívi előfizetési árban, tehát a sürűbb és nagyobb megjelenés ellenére nem lenne drágább.¹²²

Táncsics önéletrajzában arról is megemlékezik, hogyan dőlt össze reményeinek kártyavára: az osztrák ellenség Pesthez közeledvén, a fővárost új évre virradóra el kellett hagynia s miként a kormány, ő is Debrecenbe költözik.

Debrecen jelentette a baloldal teljes elszigetelődését, Kossuthal való szövetségének végleges meglazulását. Itt szűnt meg az a támogató ereje, mellyel a reakció feletti győzelmet a kossuthi politika számára 48 márciusában, szeptemberében és még dec. elején is biztosította. Kossuth Debrecenben már nem látta azt az erőt a baloldalban, amit a városi, polgári réteg — ha nem is túlnagy — tömegbázisa a baloldalnak jelentett. Madarászék ugyan követelték a forradalom előbbrevitelét, azonban nem gondoskodtak

¹²⁰ Orsz. Levéltár. Rendőri és postai oszt. 1848. 605. sz.

¹²¹ Táncsics M.: Életpályám. idézett mű 165. 193, 214. l.

¹²² Kossuth Hirlapja. 1848 dec. 3. 134. sz. 586. l.

annak szociális erőforrásairól; pesti bázisukat elvesztve, nem voltak képesek annak helyébe a parasztságot bekapcsolni, mert nem biztosították a feudalizmus felszámolását azzal az agrárprogrammal, melyet Táncsics lapjában mindvégig hangsúlyozott, mely a forradalom továbbvitelének és a nemzet önvédelmi harcának igazi és reális ereje lehetett volna. Ezek az ellentmondások megmagyarázzák, hogy Debrecenben Kossuth már nem tudja maga köré tömöríteni azt a pártot, mely a nép jogos érdekeit képviselte, hogy teljesen szembefordul Tanácsicsal, megváltozik sajtópolitikája. Úgy látja, a kormány túlságosan sokat engedett a sajtónak, nem volt elég kemény; a sajtó nem mindig tartotta szem előtt a kormány politikáját, melynek középpontjában az ellenség legyőzése, a haza megmentése áll, a 48-as törvények biztosítása és tiszteletben tartása, kerülni mindent, ami szakadást okozna, az ellenünk szórt rágalmatok megcáfolni, a cikkek stílusában a sajtóhoz illő dekorumot megtartani. — Ez a sajtópolitika merőben különbözik Táncsicsétól az első passzusától eltekintve. Igenis el kell szakadni a forradalmat megakasztó, minden jobboldali kerelktől, a 48-as törvényeket nem lehet megalkotásukkor felvett formájukban megtartani, kinővéseiket meg kell nyírni, akkor vívmányok voltak, de a forradalom továbbfejlesztésüket kívánja, a stílus nem tarthatja meg mindig dekorumát, mert az események kívánják, hogy fegyverként használja a szerkesztő a szót. — Megegyezik azonban e politika a kompromisszumot kívánókéval.

Bár a Lukács és Társa nyomdától Debrecenben Táncsics távol van, a kormány mégis igyekszik minél hamarabb »törvényes úton« a Munkások Ujságát eltemetni. Ismerik a szerkesztő agitációs erejét, szívósságát célkitűzéseiben, harcában és jótálló hamar akadáhat a nagy és gazdag parasztvárosban is.

1849 jan. 30-án a pesti bíró, Gréfl szerepét a debreceni helyettes főjegyző, Boros István veszi át és értesíti Madarász László honvédelmi bizottmányi tagot, »místerint Stancsits Mihály Munkások Ujsága című lap szerkesztője az 1848 évi XVIII-ik t. c. által parancsolt biztosítási díjt mind ez ideig le nem fizette, s ezt maga is a tanácsülés előtt — hová ez iránt felhivatott — őszinte bevallván: városi törvényszékünket Stancsits Mihály irányába az 1848-ik évi XVIII. t. c. 31 értelmében eljárásra utasítottuk, s lapjának kiadását a törvényszék eljárásáig felfüggesztettük.«¹²³ A baloldal leszerelése most tehát újra jó úton van, de a lapbetiltásról városszerte mint a kor-

¹²³ Orsz. Levéltár. Orsz. rendőri oszt. 1849. 453. sz.

mány jobboldali taktikusainak intézkedéséről beszélnek, tehát haladéktalanul el kell oszlatni a »hibás és gyanakvó« közvéleményt. A Honvédelmi Bizottmány utasítja Debrecen városának Tanácsát, tétesse közhírré, mint illetékes törvényhatóság, Tánácsot illető lapbctiltó rendelkezését, jelenjék az meg a Közlönyben is.¹²⁴ A komédiának ezt a részét is lepergették. Most már Kossuth nem állítja meg a debreceni városi tanács aktáját; folyamatra teszi a törvényszék is a pert, kimeneteléről 1849 febr. 3-án értesíti az országos rendőri hivatalt, közelebről Madarász Lászlót; a biztosíték le nem fizetése beismert vétségéért a bírói ítélet 500 pft. fizetésben elmarasztalta a vádlottat s annak bevételére küldöttség rendeltetett.¹²⁵ Az ítéletet Tánácsics is megkapja: az 500 pft-t az ügyész rendelkezésére végrehajtás útján szedik be rajta — »egyszer-smind pedig az általa szerkesztett lap kiadásától mindaddig, míg a törvényszabta föltételek általa teljesítve nem lesznek, eltítatik, mely határozat felől a helybeli nyomdai művezető jegyzőkönyvi kivonatában értesítetteti rendeltetik.«¹²⁶ — Ujabb megnyugtató intézkedés: a nyomdával sem lehet büntetlenül Tánácsicsnak »szövetkeznie.«

A Honvédelmi Bizottmány arról is gondoskodik, hogy a postahivatalok azonnal fizessék vissza a »törvényes bíróság ítélete után törvényes kellékekkel el nem látott, s ez okból letiltott« Munkások Újságára elfogadott előfizetéseket. A rendelkezés febr. 15-én kelt, Madarász László írta alá és a Közlönyben tették közzé.¹²⁷ Ugyanitt hasonló értelmű hirdetés maga a szerkesztő is közread,¹²⁸ hadj tudják mire képes az erőszak. Ez még erősebben jut kifejezésre a Debrecenben megjelent Márczius Tizenötödike febr. 28-i számában közölt cikkében, mely tulajdonképpen válasz a Közlönynek azon kitételére, hogy lapja »meghalálozott«. — »A Munkások Újságát méltóztatik érteni — kérdi gúnyosan — igazságtalanul lenyakkaszták, meggyilkolták, mint Blum Róbertet, vagy Martinovicsot annak idején, nem természetesen halállal mult ki... majd újra, más színben föl fog támadni s nem lesz hatalom, mely meghalálozottá bírja tenni. A kormány egyik tagja szerint (ez Madarász László) a nép erekyeként zárja szekrényébe. Igéri, hogy amíg él, utolsó lehetéteig pár-

tolni fogja falusi testvéreinek ügyét.«¹²⁹

E búcsúzóban megegyeszer lelkükre köti falusi testvéreinek, hogy addig is, míg akár más címen folytatja megszüntetett lapját, forgassák az eddig megjelent példányokat és egyéb munkáit; elkövetkezik még annak az ideje, mikor az erőszak megszűnik és elmondhatja miért és kik gyilkolták meg lapjukat. — Tánácsics ezt a cikket eredetileg a Közlönyben akarta megjelentetni, természetesen Gyurmán Adolf, a Közlöny szerkesztője nem fogadhatta el, hiszen eddig minden, a Közlönyben közzétett, Tánácsicsal kapcsolatos cikknek az volt a feladata, hogy »törvényesítse« a lapbctiltást s ezt Tánácsics »Búcsúzója« igazán nem szolgálta volna.¹³⁰

Tánácsics kétségbeesett haraggal látja a jobboldalnak feltartóztatathatlan győzelmét és ezzel párhuzamosan a népet, hazáját katasztrófálisan fenyegető veszedelem növekedését. Kicsavarták kezéből a fegyvert; nem indíthat lapot, de nem engedi magát tiltásra kárhözvatni: Forradalom címen 49 áprilisában még Debrecenben, ívekben megjelenő röplapot ad ki; a város könyvnyomdája állítja elő, az előfizetést Csáthy és Telegdi könyvtárosoknál lehet rájuk eszközölni, ívenként 6 ezüst kr-ért.¹³¹ A 8r alakú 16 lap terjedelmű röpv nem újság; az első ív megjelenésekor Tánácsics rögtön bejelenti olvasóinak, hogy — bár előre nem határozhatja meg pontosan — de 20 ívnél nagyobb terjedelmű munkáról van szó. Az ívek fejezetekre oszlanak és tulajdonképpen összefogva a Munkások Újságában is oly sűrűn hangoztatott forradalmi programját, azt lényegében megismétlik: forradalmi diktaturát és földosztást! — A szerző ekkor már nem bízik maga sem abban, hogy szavát e kis publicitási kiadványon keresztül meghallhatja a nép széles rétege és a kormány mégis attól fél. A Forradalom első két ívének megjelenése után a kormány és Tánácsics is visszaköltöznek a fővárosba és májustól kezdve a következő 6 ív már ott jelenik meg; a júniusi viszonyok ismét

¹²⁹ Márczius Tizenötödike. 1849 febr. 28. 14. sz.

¹³⁰ Itt kell foglalkoznunk a Tánácsirodalom, valamint sajtótörténetünk egyik tévedésével: feltételeznek a Munkások Újságából még 1849-ben is megjelent számokat, holott erre januárban, Debrecenben a nyomdaviszonyok miatt, később pedig a megtorló intézkedések következtében nem volt mód. Tánácsics maga sem említ 49-es számokat lapjából önéletrajzában.

¹³¹ 2. ív. Debrecen. 1849. ápr. Városi ny. 16 l., 3. ív. Bp. 1849. máj. Lukács és Társa ny. 16 l., 4.—8. ív. u. o. minden ív 16 l. terjed. jún.

¹²⁴ Orsz. Levéltár. Orsz. rendőri oszt. 1849. 457. sz. — Közlöny. 1849. márc. 4. 44. sz. 154. l.

¹²⁵ Orsz. Levéltár. Orsz. Rendőri oszt. 1849. 1296. sz.

¹²⁶ U. o.

¹²⁷ Közlöny. 1849 febr. 16. 30. sz. 108. l.

¹²⁸ Közlöny. 1849. febr. 18. 33. sz. 120. l.

kedveznek a baloldalnak, amennyiben az orosz beavatkozás, a népfelkelés ízgalmi, a hatósági kötelek megszűlése, az új kormány új állások szervezése, a vármegyék újjászervezése fokozottabb és sürgős ténykedésre adnak alkalmat. Éppen ez indítja Szemerét, a liberális polgárnemes kormány középutas miniszterelnökét arra a gondolatra, hogy a népbefolyásoló baloldal, Táncsics ellensúlyozására, a kivüle legalkalmasabb néplapszerkesztővel, Arany Janossal néplapot adat ki. Felvetődik a kérdés, miért nem támogatja Szemere a Nép Barátját, hiszen jelenleg ez a néplapok egyeduralmódója. Bár Vas Gereben szintén a gyakorlati forradalmiság és a republikánizmus ellenlábasa, lapja nem tudta teljesíteni feladatát, a népre úgyszólván semmi hatást nem gyakorolt. Arany Debrecenben belügyminiszteri fogalmazó, Szemere ennél fogva jól ismerte néplapszerkesztési elveit, képeségeit.

A Közlöny, jún. 30-án már hirdette az új néplapot, Népszabadság címen, hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön jelenik majd meg Arany János és Gondol Dániel szerkesztésében, a Közlöny melléklapjaként. Ez a lap nem fog majd feleslegesen fecsegni, elméncskedni, sem »kend megszólítással népszerűsködni, mint Táncsicsé« — hirdette róla Szemere félhivatalosa, az Erdélyi János szerkesztésében megjelenő Respublica — nem abban áll majd néplapnivolta, hogy közmondásokkal megtarkázza nyelvét, hanem komolyan és épületesen tanítja majd a népet.¹³² Vas Gereben is elérte a rávonatközöket, nemcsak Táncsics és csodálatosképpen a Márczius Tizenötödike ad helyet válaszának, sőt ugyanazon számában »Néplapok« c. cikkében védelmébe is veszi. Vas Gereben biztosítja az új néplapot, hogy a Nép Barátja kormánytámogatással fog továbbra is az ő szerkesztése alatt fennmaradni anélkül, hogy modorán egy fikarcnyit is változtatna.¹³³ A Márczius Tizenötödike, a Munkások Ujsága mellett, a baloldali másik félelmetes szócsöve és következetes támadója a kormánynak, éles tollú bírálója Szemerének. Ilyen körülmények között természetes, hogy taktikából helyet ad az »ellenlábás« Vas Gereben cikkének. Nem sokkal ezután ő is áldozatul esik, mert felismerte, hogy Kossuthnak és a magyar népek önkormányzata sírját. 1849 júl. 1-én betiltását Kossuth Szemerék nyomására és Szemerével, Vukovics Sebővel együtt írta alá. — Arany néplapja sem születhetett meg, az orosz had-

sereg előzönlésének hírére Arany visszatért családjához Nagyszalontára.¹³⁴

Ekkor, a végveszély utolsó pillanatában nemcsak az ingadozóknak, Táncsics sok ellenségében is derengeni kezdett, hogy az országyűlés, a kormány sok taktikai hibát, politikai baklövést követett el s ezek között lehetett nem utolsó sorban a nép bizalmasának, Táncsicsnak meghajszolása, lapjának betiltása. A Szegedi Hirlap 1849 júl. 27-én indítványozza, hogy a honvéd kormány mellé negyediknek Táncsicsot adják, aki a népek Kossuth után legkedvesebb embere. Késő. Világos már olyan közel van... A szabadságharc elbukásában nagy részüket volt azoknak, akik a Munkások Ujságát, szerkesztőjét megakadályozták az ellenséggel szemben egyetlen eredményes ellenálló erő: a forradalom legszelesebb bázisára, a parasztságra épülő nemzeti egységfront megteremtésében. Annál világosabban látott Bécs: két évvel a szabadságharc bukása után, 1851 szept. 22-én a haditörvényszék kimondja szabadságharcunk vezetőembereire a halálos ítéletet »in contumaciam« s mint-hogy az elítéltek kézrekerítése legnagyobb részben nem sikerül, »in effigie« hajtják végre. A 36 pártütő között van felségsértő bűneivel Táncsics is; a fővádpont éppen a Munkások Ujságának szerkesztése, helyesebben abban foglalt »Politikai hitvallása«, annak érdekében kifejtett hatalmas erejű agitációs munkája.¹³⁵

Az abszolutizmus rémuralmának különösen első éveiben a »gutgesinntek« siettek a magyar forradalom vezéralakjairól gúnyiratokat kiadni. Ezek közül való H. R. v. Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft c. műve, melyben a szerző maró gúnyval emlékezik vissza Táncsicsra, a magyar Baboeufre, aki Bertalan-éjéről álmodott és Marat modorában működött. E működés súlypontjának ő is a Munkások Ujságának a szerkesztését mondja. Említi lázító cikkeit és az ezzel kapcsolatos sajtóperét; Batthyány politikájának tehetlenségére például azt a sajtóperet hozza fel, amely képtelen volt Táncsicsot elmarasztaló ítéletet hozni. Franciaországban ez a néplázító katonai törvényszék elé került volna — írja Levitschnigg — Angliában évekre deportálásra ítélték volna, Magyarországon büntetlenül szerkesztette továbbra is lapját. Kossuth sokat és nagyot vétkezett, de azért, mert a Táncsicsokat elnyomta, megérdemli, hogy halálos ellensége is kézsókkal illesse.

¹³⁴ Czöbel Ernő: Arany János vezetett néplapja a »Népszabadság«. — Irodalomtörténet. 1917. 479—489. 1.

¹³⁵ Magyar Hirlap. 1851 szept. 23. 2609 1.

¹³⁶ Levitschnigg idézett mű. Pest 1850. 2. köt. 205—206. 1.

¹³² Respublica. 1849 jún. 20. 3. sz.: Belföld.

¹³³ Márczius Tizenötödike. 1849. jún. 20. 209—211. 1.

Levitschnigg kitűnően jellemzi a félelem okát: »ami du peuple« kommunista eszmékkel, ez valóban még a függetlenségért harcoló, detronizáló Kossuthnál is sokkal veszedelmesebb ellenség. Ettől még 10 év múlva is reszket Ausztria, de Magyarország is; 1848-ban a Pesti Divatlap büszkén hirdeti új állékletét »Stancsics felszabadítási díszmenetének képét«, 1860-ban viszont a Politikai Ujdonságoknak megtiltják, hogy Táncsics feleségének a képével illusztrálja lapjait, veszedelmes férfinak a felesége is veszedelmes. Ugyanígy járt a Családi Kör című folyóirat is.¹³⁷

A Munkások Ujságának története forra-

dalmunknak és Táncsics életének is legfontosabb, legmeghatározóbb fejezete: pontosan kijelöli nép és ember haladásának útját. Tanulmányunk történeti vonalon kísérte végig a Munkások Ujságának, szerkesztőjének fejlődését; figyelembe vette a Táncsics-irodalom eddigi eredményeit, kutatásaink során feltárt újabb adataink alapján azonban sok esetben ment a korábbi szempontoktól. Táncsics alakja úgy bontakozik ki előttünk, mint a népi publicista első példaképe és Aranynál — kitűnő szerkesztési elvei ellenére — éppen ezért haladóbb, minthogy Arany még mindig inkább lírator.

JENEI FERENC :

A SZIGETI VESZEDELEM KELETKEZÉSE

Széchy Károly nagy Zrinyi életrajzának első kötetében, — »A szerelmes dalmok« című fejezetbe foglalva, sok apró adatból összeállított színes képben mutatja be a *Szigeti Veszedelem* keletkezésének körülményeit.¹ Ez a kép azonban az újabb Zrinyi kutatások eredményeinek világánál többé nem kielégítő. Széchy szerint az 1645—46 telén írott eposz megírásához Zrinyi a szerelmi bánat elől menekülve fogott. »Oszlatására, küszködése keserve, boldogtalansága feledésére a Muzsa szórakoztatásához és vigasztalásához folyamodik; nem Eratóhoz fordul, mint eddig, hanem *Kalioppéhoz. Bele fog nagy öséről jenséges alkotásába, a Szigeti Veszedelem írásába.*«² Széchy ezzel a romantikus megállapításával a felszínen mozog, a kérdés megoldására más irányba és mélyebbre kell tekintenünk.

A tanulmányaikkal végzett és birtokaikra hazatért Zrinyi testvérek azonnal felvették azt a kardot, amellyel őseik oly sok dicsőséggel harcoltak a törökkel. Már 1637-ben részt vesznek a török ellen intézett vitézi próbákban. Előbb tapasztaltabb, idősebb katonák társaságában, később már a maga kezdeményezésére Zrinyi Miklós egyik hadi vállalkozást a másik után hajtja végre.³

¹³⁷ *Táncsics*: Életpályám. Idézett mű. 324. l.

¹ *Széchy Károly*: Gróf Zrinyi Miklós 1620—1664. I. köt. 124. l. Bp. 1896.

² U. ott: 152. l.

³ *Hajnal István*: Az ifjú Zrinyi első csatázásairól. Napkelet 1929. dec. 15. és *Takáts Sándor*: A magyar mult tarlójáról c. kötetében »A Zrinyi urfiak«. Bp. é. n.

E katonák között néhány végbeli, császár zsoldján élő kapitányon kívül állandó társai akivel a terveit is megbeszéli, Batthyány, Ádám dunántúli főkapitány. A hozzáírott levelekből látjuk azt, hogy harcra bármikor kész. Neki írja 1640. május 11-én: »Kegyelmednek kedveskedni maskor kész leszek, főképpen ha a szomszéd törökök ellen igiekezik kegyelmed valamit próbálni.«⁴ Sik Sándor Zrinyi könyvében bizonyítja, hogy ez a harc mélységes hivatástudatából fakad, amihez éppen olyan nagy becsvágy társul a fiatal Zrinyi cselekedeteiben.⁵ És még egy. Fiatal fővel felismeri, hogy: »Az török . . . . . farot alet, egyszóval nem harczra valo chak fele is.«⁶ Ez a megfontolás készteti arra, hogy a török elleni harcban többet lásson mint végbeli csetepatékat, zsákmányszerző kalandokat. 1641 novemberében Kanizsa elleni támadási tervét közli Batthyányival. Ekkor írja: »hazankat, köröszténiségünket tekintuen, gondoltam magamban ionak leni, hogy evel az leuelemel meg talaiam kegyelmedet, noha bizoni is tudom, hogy minden ember biztatananal többre uiszi az maga io hire neue, s körösztenszégnek szolgálni ualo buzgo kiuansaga, es magatulis maga lesz kegyelmed, masnak nem chak bisztatoia, hanem példaadoia, s nem akaria latni szerelmes hazanknak utolso füstölgő üzzöket, bosszu allas nélkül.«⁷

⁴ *Iványi Béla*: A két Zrinyi Miklós körmendi levelei. Bp. 1943. 68—69. l.

⁵ *Sik Sándor*: Zrinyi Miklós. Bp. é. n. 29—30 l.

⁶ *Iványi id. mű*: 76. l.

⁷ U. ott. 76. l.